

Bílé BieleKarpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí

2/2019

40 Kč / 1,50 €

Biologické vinařství

Hornácké kosení

Hutě v Bojkovicích

Předzahrádky

Houby v hájích

1

2

3

Momentky z kosení

- 1 Horňácké kosení 2019 (Foto Jiří Zeržán)
- 2 Horňácké kosení 2012 (Foto Jan W. Jongepier)
- 3 Foto František Gajovský
- 4 Foto Jakub Čibík
- 5 Bučkova jama, Vrbovce 2010 (Foto Juraj Štefanovič)

4

5

Obsah

ÚVODNÍK	
Noční hmyz a noční světlo aneb orientace není legrace	1
NÁŠ ROZHOVOR	
Biologické vinařství funguje	2–3
UČÍME SE ODMALA	
Od pramínku k velké louži	4
Nové programy pro školy	4
AKCE V BÍLYCH KARPATECH / AKCIE V BIELYCH KARPATOCH	
Horňácké kosení podvacáté	5
Obnova pastvy na Krasine	6
První česko-slovenské putování	7
OVOCIE NAŠICH DEDOV	
Prvá úroda v genofondovom sade	8
Výrobci regionálních produktů	8
Z KRONIKY	
Hutě v Bojkovicích	9
Opevněné kostely na moravsko-slovenském pomezí	10–11
Předzahrádky pro budoucnost	12–13
RECENZE	
Hrajte že mi, hrajte	13
Bohyně na Luhačovickém Zálesí	14
NAŠE MUZEA	
Muzeum Luhačovického Zálesí	15
JAK SE DO LESA VOLÁ	
Tradiční alternativa k pěstování lesa	16
PORTRET	
Kateřina Kubínová	17
Za Ing. Michalem Girgelem	17
TAJEMSTVÍ PŘÍRODY	
Houby v hájích	18–19
NAPSALI JSTE NAM	
Karpatské vyznání	20
SPRÁVY ZO SPRÁVY	
Čo přiletí na krmidlo	21
Můj brat	21
POHÁDKA	
Bájka o líšce a divej mačke	22
Bludiště v přírodě	22
PRO CHYTRÉ DĚTI	
Zimní soutěž o knihu a předplatné	23

Noční hmyz a noční světlo aneb orientace není legrace

Kdo by neznal motýly – symbol léta, barev a křehké krásy! Ovšem možná že někoho překvapuje, že většina z nich (přibližně 90 %) jsou tvorové noční. A část z nich patří mezi tzv. těžné druhy, které k nám každoročně přilétají často z velkých vzdáleností, např. až ze středomoří. Jak to, že nezabloudí, když potmě musí uletět mnoho set nebo i tisíce kilometrů?

Pouliční lampa se sodíkovou výbojkou, částečně však svítí do nebe (Foto Jan W. Jongepier)

Jeden ze způsobů orientace nočních motýlů je pomocí měsíčního světla. Probíhá to následujícím způsobem. Měsíc pro letícího motýla je prakticky v nekonečnu – ve skutečnosti je vzdálen 380.000 km a jeho paprsky svírají s osou jeho dráhy konstantní úhel. Pokud tento úhel motýl instinktivně dodržuje, letí přímočaře. Když se ale místo Měsíce zaměří na pozemský zdroj umělého světla, který ovšem v nekonečnu není, úhel dopadajících světelných paprsků se v každém okamžiku mění, motýl poletuje po spirále, až nakonec narazí do světelného zdroje. Takto přijde každoročně o život odhadem kolem **bilionu(!)** jedinců hmyzu, tedy včetně motýlů.

Důvodů, proč hmyz v noci přilétuje ke světlu, je více. Některé souvisejí s tzv. pozitivní fototaxí, pomocí níž se hmyz dostává z temných, uzavřených prostorů do volné krajiny.

Z tohoto hlediska představují větší nebezpečí pro hmyz vysoko umístěná, jasně svítící světla s maximem emisí na modrobílém konci spektra. Jde především o rtuťové výbojky a jasně bílé svítící LED diody, jimiž jsou stále častěji nahrazovány výbojky sodíkové, které vyzařují příjemné, neagresivní žluté světlo.

Když v noci jedeme z obce Nová Lhota směrem na Veselí n. Mor., již zdaleka upoutá naši pozornost přesvětlený areál

v prostoru napojení na silnici z Vápenek. Jde v podstatě o původně temnou oblast, v centru Bílých Karpat, řídce osídlenou a málo frekventovanou, která by jinak mohla být považována na jednu z posledních oblastí „temného nebe“. Je nesporné, že takovýto necitlivý přístup k jinak zachovalé krajině je jedna z významných příčin vymírání nočních živočichů.

Jasná, nevhodně umístěvaná, modrobílá světla však nehubí jen noční motýly a další užitečné druhy hmyzu, ale narušují i biorytmy ostatních nočních tvorů a v neposlední řadě mohou také poškozovat lidské zdraví. Blokuji totiž tvorbu „spánkového hormonu“ melatoninu, což může mít nežádoucí vliv na výskyt onemocnění, jako je cukrovka nebo obezita, a dokonce i na některá onemocnění nádorová.

Zanedbatelný není ani ekonomický efekt nadměrného nočního osvětlení. Koncem srpna letošního roku byl publikován údaj, že nehospodárným využíváním světelných zdrojů se každoročně zbytečně prosvíti až 2 miliardy Kč jen v rámci České republiky!

Přitom by stačilo tak málo (nebo mnoho?). V první řadě by se měly osvětlovat především frekventované komunikace a prostranství. Je rozdíl mezi rušnou křižovatkou a klidným sídlištěm. Veřejné osvětlení by nemělo oslňovat chodce a především řidiče, nemělo by svítit do oken obytných domů. V mnohých případech lze počet svítidel v obytné zástavbě snížit. V pozdních nočních hodinách by např. polovina světel mohla být vypnuta. Zavrženíhodné jsou zejména jasně svítící ne-

Lišaj svačcový patří k význačným tažným nočním motýlům.
(Foto Milada Melicharová)

funkční reklamy (typu „kupte naše zeli“ apod.). Při rozhodování o zavádění nebo úpravách veřejného osvětlení je třeba zdůraznit také význam vlnové délky použitého světla: i LED diody mohou vyzařovat příjemné nažloutlé světlo.

Pokud budou respektována uvedená doporučení, může být podstatně snížena úroveň světelného smogu. To nám umožní i lepší výhled vzhůru ke hvězdám, což byl odpradáva důležitý faktor pozitivně ovlivňující vývoj lidské psychiky.

Milan Králíček
Kyjov

Lepidopterolog doc. Ing. Milan Králíček, CSc. (*1935) se podílel na přípravě podkladů pro vyhlášení Chráněné krajinné oblasti Bílé Karpaty a byl prvním vedoucím její správy. V letech 1988–2000 přednášel entomologii na Mendelově univerzitě v Brně.

Faunistický výzkum nočního hmyzu pomocí zdroje krátkovlnného světla. (Foto archiv Milana Králíčka)

Biologické vinařství funguje

V jihozápadní části Bílých Karpat jsou vhodné podmínky pro pěstování vinné révy. V obci Lipov se vinaření již více než patnáct let věnují manželé Martin a Lenka Kadubcovi, oba vystudovaní vinaři. V současnosti hospodaří na 12 hektarech vinic, kde převažují bílé odrůdy, a to v souladu s pravidly biologického vinařství.

Kolik vína ročně vyrábíte?

Na těch dvanácti hektarech pěstujeme asi 50 tisíc keřů – lidově řečeno hlav. Tato plocha nám dává možnost vyprodukovat 40–60 tisíc láhví vína, aniž bychom naše vinice přetěžovali nadměrnou úrodou. Plochy vinic postupně rozšiřujeme, ale přitom se řídíme pravidlem, že nebudeme pěstovat ani o hektar více, než kolik naše rodina zvládne řádně obdělávat.

Vín z Hornácka
Rodinné vinařství Kadubcovi

Na webových stránkách vaší firmy Vín z Hornácka (<http://vinozhornacka.cz/>) uvádíte, že navazujete „na tradici tří generací“. Můžete to trochu rozvést?

Náš praděda, když byl za první světové války v ruském zajetí, měl možnost navštívit Krym, kde byly a doposud jsou největší výsadby vinic v Rusku. To ho nadchlo natolik, že po svém návratu začal – se svými kamarády z války – vysazovat vinice asi o dvou, třech stech keřích, které si koupili

už jako štěpované sazenice. Tehdy totiž začínal problém s révokazem.

Děda byl sedlák, který se věnoval běžnému zemědělství a jako koníček měl včelařství. Otec byl vinař, který se staral o vinohrady ve zdejší zemědělské družstvu.

Zpočátku jste určitě hospodařili konvenčně. Kdy a proč jste přešli na takzvané biologické vinařství?

Jako většina vinařů jsme zprvu vinice ošetřovali klasickou chemickou ochranou. V roce 2004 jsme vysadili největší plochy vlastních vinic. Věděli jsme, jak chemická ochrana funguje, a tak jsme došli k závěru, že tato cesta je dlouhodobě neudržitelná a půdu znehodnocuje. Proto jsme v roce 2007 zkusili biologickou ochranu a zjistili, že to půjde. Zprvu jsme však dělali chyby začátečníků a neuvědomili jsme si, že biologická ochrana je účinná pouze při včasné aplikaci a musí být vždy spojena s kvalitní péčí o keř. Z tohoto důvodu jsme v roce 2010 přišli o část sklizně, ostatně jako většina vinařů. V dalších letech se tyto problémy už neopakovaly. To nás ujistilo, že biologická ochrana může být spolehlivější než konvenční.

Jaký je tedy rozdíl mezi chemickou a biologickou ochranou?

V případné chemické ochrany nemusí být ošetřena celá plocha listů a hroznů, protože některé přípravky mají tzv. sys-

Foto Jan W. Jongepier

témový účinek a dokáží být rozvedeny do ostatních částí rostliny. Nevýhodou je však toxicita těchto přípravků a jejich dlouhodobé používání také může nakonec vést k rezistenci škůdců.

Oproti tomu biologická ochrana vinařů nic neodpouští a funguje pouze v místě zásahu. Pokud jsou letorosty a hrozny zastíněny, účinnost je mizivá. Shrnul bych to takto, přes keř musí být vidět, protože pokud se do keře nedostane slunce a rostlina není vzdušná, není naše ochrana spolehlivá.

Jaký je rozdíl, co se týká výživy vinic?

V prvé řadě nejsou povolena syntetická minerální hnojiva, můžeme použít pouze dolomitický vápenec, případně fosfáty v přírodní formě. Pro naše pěstování je stěžejní organické hnojení. Kompostujeme výlisky smíchané s hnojem od ekologicky hospodařících sedláků. Většinu

organického hnojení dodáváme už při zakládání vinic.

Absence minerálních hnojiv nám sice nedovolí dosahovat rekordních výnosů, ale réva je bez nich odolnější proti stresu v suchých letech. Využíváme přitom vlastnosti révy, že získává vodu a živiny ve spolupráci s půdní mikrobiotou.

V boji proti plevelům jsou zakázány veškeré herbicidy, proto jsou v biologickém vinařství přikmenné pásy čistěny od plevelů mechanickým způsobem, který je zhruba pětikrát nákladnější ve srovnání s chemickou likvidací.

Pro vypěstování kvalitních hroznů je důležité, aby doprovodná vegetace byla pestrá a bohatá na jeteloviny, naopak nebezpečné jsou zejména hluboko kořenicí vytrvalé rostliny, které ochudí révu o vodu a živiny a vylučováním takzvaných alelopatik tlumí jejich růst. Typickými zástupci jsou pýr plazivý, pcháč oset a třtina křovištní.

Kde jste na začátku získali znalosti o biologické ochraně a jak dnes získáváte informace nutné ke správné péči o révu?

Odborníci, kteří nám pomáhali biologickou ochranu zavádět, byli lidé, se kterými jsme měli přátelské vztahy. Velkou výhodou bylo to, že měli zkušenosti z jižních vinařských států, a proto dokázali s předstihem získat informace o šíření chorob. Bez jejich pomoci bychom se sice také k tomuto systému dopracovali, ale za cenu daleko větších chyb a ekonomických ztrát.

Jaká je poptávka po biovínu – je vyhledáváno, nebo jej zákazníci berou spíše jako nějakou zajímavost?

Zákazníci vidí ekologické pěstování révy a výrobu vína jako přidanou hodnotu. Většinou hledají víno zajímavé a harmonické, ale především takové, o kterém se dá zjednodušeně říct, že je dobře s ním a dobře po něm. Obecně není možné nikdy omlouvat jak nekázeň v pěstování vinic, tak neharmoničnost vína s vysvětlením „ale vždyť je to přece bio“.

Cenu biovína je možné zvyšovat pouze o několik procent.

Ostatné je odbyť našeho vína postavený převážně na privátní klientele, což je sice časově náročné, ale člověk neztrácí kontakt se zákazníkem a nestává se rukojmím velkých odběratelů.

Je biologické vinařství přesto rentabilní?

Myslíme si, že ano, ale pouze pod podmínkou, že vinař vypěstuje zdravé

Sklepní hospodářství
(Foto Jan W. Jongepier)

ných kalech. Velký problém však představují rezidua v hroznech určených pro přímou konzumaci.

Při výrobě vína je ovšem potíž s dávkami oxidu siřičitého, který se používá jako antioxidant. U biovin jsou povoleny výrazně nižší dávky a v tom vidím největší přínos pro lidské zdraví. Běžná vína mají někdy problém se dostat pod limity, zvláště pokud je čeká dlouhá doba ležení na regálech supermarketů.

Které víno pijete osobně nejraději?

Obecně máme rádi taková vína, kde je v harmonii kyselina, alkohol a zbytkový cukr. Výrazně preferujeme vína, která jsou vyrobená s minimálním obsahem oxidu siřičitého.

Podle nás lze víno znehodnotit dvěma způsoby: oxidací a nadměrným sřením – bohužel v některých případech postupně oběma způsoby najednou.

Jak zasahuje do vinařství velké sucho posledních let?

Réva je jedna z nejsuchovzdornějších rostlin díky své schopnosti získávat vodu z hlubších půdních horizontů. Výrazně jí svědčí roky s dostatkem jarní vláhy a pak už nemívá problém ani v suchém létě. Toto pravidlo ovšem neplatí pro vinice, které jsou přetěžovány úrodou, jsou zamořovány vytrvalými plevely a jsou pravidelně na povrch hnojeny minerálními hnojivy. V tomto případě révu nic nenutí posílat kořeny hlouběji do půdy a delší doba sucha může způsobit sníženou produkci. Odolnost proti suchu musí být založená na biologicky aktivní půdě s dostatkem organické hmoty. Proto veškeré výlisky a třapiny do svých vinic vracíme.

Jan W. Jongepier

Foto Jan W. Jongepier

Vinice rodiny Kadubcových (Foto Marie Kadubcová)

Od pramínku k velké louži

Po předchozím úspěchu projektu *Cesta za chlebem* (viz číslo 1/2019 tohoto časopisu) jsme si připravili obdobný projekt i pro školní rok 2018–19, kdy jsme pracovali s tématem voda. Nazvali jsme ho *Od pramínku k velké louži*.

Děti se učily pochopit význam vody a proč je důležité vodou šetřit. Dozvěděly se, odkud se voda bere v kohoutku a kam odtéká voda odpadní. Motivovaly se básní *Šetřím vodu pro lidi, zvířátka i rostliny. Pohár vody – ten je zdravý, vypijí ho mladí, staří. Dešťové kapičky, sbírám pro kytičky.*

Báseň děti obohatily svými piktogramy.

Aktivita

Součástí projektu byla řada exkurzí – na čističku odpadních vod, vododjem, Živou vodu v Modré a do Hostětína. Děti navštívily i místní sirnatý pramen Smraďačku a přehradu Lubnou. Starosta obce Josef Klon nám povyprávěl, proč je v Korytně vystaven protipovodňový val.

Praktickým prvkem projektu byla nádrž na dešťovou vodu, kterou jeden tatínek (člen ekotýmu) umístil v areálu školní zahrady a kterou používáme na zalévání muškátů, které již čtvrtým rokem přesazujeme a řízkujeme. Rozkvetlé truhlíky nám zdobí vstup do školy.

Na začátku celého projektu děti s chůvou (členkou ekotýmu) vyrobily vodní vílu. Její úkol byl dohlížet na veškeré ekologické aktivity s vodní tematikou. Postava víly provázela děti i na zábavním odpoledni ke Dni dětí.

Projekt byl dlouhodobý a vyvrcholil oslavou Světového dne vody 22. března. Naše MŠ na tento den připravila zábavně-naučný den nejen pro děti z MŠ, ale i žáky ZŠ a jejich rodiče. Dopoledne se konal karneval masek na téma voda (vodníci, mořské panny, ...), odpoledne pak byly přichystány úkoly na stanovištích s ochutnávkou přírodních minerálních vod nacháze-

Vodní víla vítá účastníky oslavy Dne vody. (Foto Hana Danihelová)

jících se v prostředí Bílých Karpat, například sucholožská Slatina, Brezovská kyselka, luhačovická Vincentka nebo korytňanská Smraďačka.

Formou prožitkového učení se tak podařilo dětem předat zajímavé informace a věříme, že si osvojily mnoho zajímavých ekologických poznatků, které budou uplatňovat i v běžném životě.

Dagmar Bruštková a Helena Chýlová
Korytná

Dagmar Bruštková je vedoucí učitelka MŠ a koordinátorka programu Ekoškola, Bc. Helena Chýlová je učitelka MŠ a členka ekotýmu.

Nové programy pro školy

Centrum Veronica Hostětín přichází v letošním školním roce s několika novými výukovými programy.

Menší děti (MŠ, ZŠ) budou moci zjistit, zda je kompost dobrá nebo špatná věc. Program *Fuj, kompost?* zahrnuje řadu badatelských aktivit, odchyt a pozorování živočichů, hry.

Druhou novinku představí hravý, lehký a záhadný program *Voňavé dobrodružství*. Žáci se promění v detektivy pátrající po původu tetičky kořenářky, která trpí ztrátou paměti. Vyléčí ji bylinkami a rozlousknou celou záhadu?

Pro starší žáky je připravena tříhodinová simulační hra *EcoGame*, při které se stanou pracovníky výzkumného ústavu vesnice budoucnosti. Jejich úkolem je

vyvinout nový udržitelný způsob bydlení a hospodaření s vodou a energiemi – a tak umožnit lidem přežít.

Nový je i třídní pobytový program *Voda v krajině*. Je plný terénních výzkumů a badatelských aktivit. Žáci a studenti budou odkrývat příčiny problémů a navrhovat praktická řešení, jak s vodou v krajině hospodařit. Součástí programu je i simulační hra.

Podrobné informace na <https://hostetin.veronica.cz/skoly>.

Hana Machů
Centrum Veronica Hostětín

Horňácké kosení podvacáté

Každoročně se v létě po celém pohorí sečou tisíce hektarů bělokarpatských luk. Dělají to nejen zemědělci, kteří seno potřebují ke krmení hospodářských zvířat, ale i dobrovolníci, kteří takto udržují a chrání bohatou luční flóru a faunu.

Jedna louka u Malé Vrbky, nejmenší obce Horňácka, je již dvacet let kosena s poněkud odlišným záměrem. V polovině června se zde koná Horňácké kosení, kde krojovani jednotlivci i skupiny soutěží o titul nejlepšího kosce roku.

Počátky

Horňácké kosení vzniklo v roce 2000 – v době, kdy mezi lidmi narůstalo povědomí o přírodní a kulturní hodnotě bělokarpatských luk a s tím spojené nezbytnosti jejich údržby. V zámeckých zahradách Buchlovice již několik let probíhala společenská akce jménem Písň kosecké, a tak se i tehdejší starosta obce Malá Vrbka, František Hruška, za podpory ostatních starostů mikroregionu Horňácko, rozhodl obnovit tradici kosení místních orchidejových luk. Za vhodnou lokalitu byla vybrána louka na východním svahu Výzkumu u Malé Vrbky. Toto místo lze považovat za vstupní bránu na proslulé Vojšické louky.

Akce byla hned první rok v regionu dobře propagována, a přitáhla tak desítky kosců i hodně návštěvníků.

Program

Akce se ujal a v následujících letech o ni zájem rostl, naštěstí však ne natolik, že

Foto Jan W. Jongepier

by ztratila svůj víceméně komorní charakter. Ani program se za těch dvacet let moc nezměnil. Po půl šesté ráno se účastníci soutěže, včetně pohrabovaček, muzikantů a zpěváků, i první diváci scházejí před malovrbeckým kulturním zařízením. Panuje dobrá nálada, koluje slivovice. Odkud jdou všichni ve volném průvodu, s kosami a hráběmi do kopce, kde se nachází místo konání akce.

O hodinu později se pak zahajuje vlastní kosení. Na horní části louky komisaři dávají účastníkům instrukce o tom, který úsek mají sekat a jak se bude výkon hodnotit. Rozhodně nejde o rychlost, ale především o kvalitu.

Jakmile se pestré oblečení kosců pustí do práce a přidávají se i pohrabovačky, shromažďují se jejich obdivovatelé, mnoho z nich s fotoaparátem nebo mobilem v ruce. Návštěvníky čekají i doprovodné aktivity – stánky s tradičními výrobky, botanická procházka po přilehlé nepokosené louce, oběd v tradičním stylu. Někteří si na louce trhají kytky na věnec nebo jiné ozdobení. Celý program příjemně doprovází horňácké cimbálové muziky Petra Galečky, nově i Romana Sokola, jejichž primáši mají v Malé Vrbce kořeny. A samozřejmě nechybí ani občerstvení, včetně nabídky místních specialit.

Na letošní jubilejní Horňácké kosení přišlo změřit své síly bezmála 150 krojovaných účastníků z Moravy a Slovenska, mnoho z nich i z mladé generace. Návštěvníků bylo nejméně třikrát tolik. Z Anglie dokonce přiletěl Richard Brown, který ve své vlasti pěstuje osivo na obnovu květnatých luk a propaguje tam již zapomenu-tou práci s kosou.

I když se mnoho občanů Malé Vrbky této akci věnuje ve svém volném čase bez nároku na odměnu, organizace takové akce něco stojí. Díky dlouhodobou finanční podporu proto patří především Jihomoravskému kraji, ale i sponzorům z řad místních firem a soukromníků. Obec Malá Vrbka si zaslouží pochvalu za to, že tuto krásnou akci organizuje již dvacet let.

Jan W. Jongepier

Foto Jiří Zeržán

Obnova pastvy na Krasíne

Prírodnú rezerváciu a územie európskeho významu Krasín nájdete v bradlovom pásme Bielych Karpát nad obcou Dolná Súča. V minulosti sa na jeho južných kamenistých svahoch pásli stáda kôz, ktoré územie udržiavali. Vďaka nim trávny porast ostával krátky a otvorený. Hovorilo sa, že ak pastier stratil na pasienku ihlu, na druhý deň ju tam našiel.

Keď v polovici 20. storočia prišlo združstevňovanie, pasúce sa kozy sa z Krasína vytratili. Pasienky postupne zarástli náletovým krovím, lúky sa zmenili na les, bohatstvo druhov rastlín a živočíchov, viazaných na výslnné kamenité strány, sa neúprosne strácalo.

Čistenie

O záchranu prírodných hodnôt Krasína sa snažili viaceré skupiny nadšencov. Dobrovoľníci z miestnych organizácií ZO Slovenského zväzu ochrancov prírody a krajiny a občianskeho združenia Historický klub Krásin aj členovia Karpatského ochranného združenia altruistov a o. z. Pre prírodu sa viac ako 25 rokov lopotili pri opakovanom odstraňovaní výmladkov krovitého náletu liesok a sŕbov. Prispela aj Správa CHKO Biele Karpaty, ktorá s pomocou mechanizácie dokázala vyčistiť o niečo väčšie plochy. Žiadne z týchto opatrení však pastvu nenahradiť. Pokusná pastva ochranných

kôz v roku 2007 po jednej sezóne skončila kvôli nedostatku financií a pastierov.

Návrat pastvy

Situácia sa obrátila k lepšiemu v ostatných rokoch. Štátna ochrana prírody Správa CHKO Biele Karpaty v spolupráci s Bratislavským regionálnym ochranným združením podporila návrat pastvy

runy nízkeho stromu. Elektrický ohradník, napájačky a obstaranie zvierat boli zabezpečené z prostriedkov projektu LIFE Motýle. S pravidelnými kontrolami mi pomáhajú dvaja spolupracovníci priamo z obce Dolná Súča. Najmä v lete bolo dôležité doplniť zásoby vody. Kozy spásajú kríky a výmladky, najmenej im chutiť lieska, preto v zime dočistujeme plochu krovinnosťou.

Kozám nevadí ani extrémny skalnatý terén pod vrcholom Krasína. (Foto Sylva Mertanová)

v rámci udržateľnosti výsledkov projektu LIFE Motýle ČR-SR. Vďaka ústretovosti miestneho urbáru, ktorý vlastní pozemky na Krasíne, tu vznikli dva pastevné areály. K prvému areálu z roku 2016 o rozlohe cca jeden hektár, kde pasie vlastné kozy miestny občan pán Radoslav Hlávka, pribudla v roku 2018 asi dvojhektárová plocha.

Hovorí Ing. Vladimír Mertan zo Správy CHKO Biele Karpaty, ktorý má pastvu na starosti: „Od jari do neskorej jesene sa tu pasie spolu 15 kôz a 1 ovca. Kozy sú vlastne capkovia, ktorých netreba dojiť. Máme tu búrske kozy s dlhými ušami, ktoré sú veľmi pokojné až letargické a domáce kozy, ktoré sa dokážu vyšplhať aj do ko-

Pre záujemcov

Vypasené územie vidno na svahu Krasína už zďaleka. Priaznivý vplyv pastvy na biodiverzitu sa už prejavil aj konkrétne. V území bol po rokoch potvrdený výskyt kedysi hojného, dnes už veľmi vzácného chrobáka lajniaka skarabeusovitého (*chrobák vrubounovitý*), viazaného na trus kôz. Kto poznal tento druh len z brožúrky o PR Krasín, má možnosť vidieť ho v tomto kozom raji naživo.

Okolo ohradníka vedie náučný chodník k zvyškom hradu Súča a na vrchol Krasína, ktorý hojne využívajú návštevníci územia. Podľa Vladimíra Mertana návštevníci rešpektujú prítomnosť zvierat a ich ochranu, za štyri roky existencie pastvy sa nevyskytlo žiadne úmyselné poškodenie ohradníka.

Správa CHKO Biele Karpaty má záujem pokračovať v pastve aj na budúci rok s víziou spojenia oboch areálov a postupného rozširovania vypásanej plochy.

Katarína Rajcová

Mladé zvieratá pochádzajú aj z kozej farmy na Vlčom vrchu v Hornej Súči. (Foto Sylva Mertanová)

První česko-slovenské putování

Poutních stezek existuje na evropském kontinentu celá řada. Mezi nejznámější patří stezka svatojakubská do španělského Santiaga de Compostela. Teprve od roku 2014 se o slovo hlásí Evropská kulturní stezka sv. Cyrila a Metoděje.

Symbolickým středobodem cyrilometodějské stezky je moravský Velehrad, kde je odkaz slovanských věrozvěstů pěstován už od poloviny 19. století. Právě proto na Velehrad směřují trasy propojující toto poutní místo s dalšími lokalitami cyrilometodějské úcty, lokalitami s velkomoravskou historií i lokalitami podstatných kulturních hodnot. Na Velehrad se tradičně pěší stopou putuje z několika dalších míst v České republice i na Slovensku.

Letos byla vyznačena trasa ze Skalky u Trenčína. Poutníci se tak z nejstaršího poutního místa na Slovensku dostanou procházkou podél řeky Váhu, přechodem Bílých Karpát a přes Pomoraví až k velehradské bazilice pod chřibskými kopci. Mohou tak navštívit kopaničářskou obec Žitkovou, městečko Bojkovice, lázeňské Luhačovice nebo historické královské město Uherské Hradiště. Oficiální délka celé trasy je 86 km.

Putování po Moravských Kopanicích (Foto Petr Slinták)

Den první

První putování po nové stezce vedl v srpnu zkušený poutník Petr Hirsch, který po pěší pouti do Santiaga před několika lety doputoval i do Říma a následně do Jeruzaléma. Ve Skalce u Trenčína se slavnostního otevření stezky zúčastnilo přes třicet poutníků různých generací i řada hostů. K této příležitosti proběhla bohoslužba ve skalní kapli i prohlídka areálu poutního místa posazeného v jedinečné přírodní lokalitě.

Poutníci se pak z areálu Velké Skalky vydali ke kostelu na Malé Skalce a pak podél Váhu k okraji Trenčína, kde zahrnuli k slovensko-české hranici. Ještě předtím, v Hornej Súči, je obyvatelé srdečně přivítali a v kostele místní kněz poutníkům požehnal. Kolem horečky Chabové (751 m) se poté dostali na moravskou stranu Karpat do Starého Hrozenkova, kde první poutní den zakončili.

Pokračování

Druhý den poutníky čekala prohlídka stavení, ve kterém žila poslední žitkovská bohyň Irma Gabrhelová. Cesta pak pokračovala přes vrch Lokov (739 m) k Bojkovicím skvoucím se zámek Nový Světlov. Po zastávce v bojkovickém muzeu se poutníci příjemnou krajinou Luhačovského Zálesí dostali k proslulým lázním, kde se rádi osvěžili vodou z léčivých pramenů.

Třetí den putování byl zahájen setkáním v luhačovickém kostele. Posilnění pramenem sv. Josefa poutníci směřovali dále na západ a opustili Chrástnou krajinou oblast Bílé Karpaty. Čekal je přechod Prácheňských vrchů. Když se v páteční podvečer dostali k Uherskému Hradišti, někteří se rozhodli jít kolem kaple sv. Rocha, jiní po oficiální trase CM stezky přes Mařatice a Sadskou výšinu sv. Metoděje. Takřka na minutu se ještě podařilo stihnout bohoslužbu ve františkánském kostele.

V sobotu poutníky čekala poslední a nejkratší etapa k Velehradu, kde v bazilice proběhla mimořádná mše, již vyvrcholila takzvaná hvězdíková pěší pouť. Z devatenácti směrů ten den na Velehrad takřkajíc po svých doputovaly stovky dalších poutníků, kteří svou přítomností uctili odkaz sv. Cyrila a Metoděje. Cyrilometodějskou pěší pouť večer uzavřel velehradský hudební festival Šroubek.

Petr Slinták

INTERREG V-A
SLOVENSKÁ REPUBLIKA
ČESKÁ REPUBLIKA

EURÓPSKA ÚNIA
EURÓPSKY FOND
REGIONÁLNEHO ROZVOJA
SPOLOČNE BEZ HRANÍČ

Prvá úroda v genofondovom sade

Vzácná prvá úroda v genofondovom sade (Foto Jakub Cívik)

Pred piatimi rokmi založila Správa Chránenej krajiny oblasti (CHKO) Biele Karpaty na kopanici Súš - Lazy v Starej Turej genofondový sad starých odrôd jabloní a hrušiek. V tomto roku priniesol prvú úrodu.

Z takmer sto štyridsiatich stromčekov zarodilo niekoľko mladých jabloniek. Plodov bolo málo, ale radosti z nich veľa. Pekné plody priniesli napr. odrody Strýmka alebo Jeptiška. Niekoľko jabĺčok bolo aj na Kanadskej renete, ktorá mala plody už aj minulý rok. Ak jabĺčka vydržia a nezhnijú, využitie nájdú na výstavách odrôd, napr. na zvolenskom Plodobraní.

Od vysadených stromčekov sa zatiaľ veľké výnosy ani neočakávali. Ako hovorí Bruno Jakubec, odborný garant projektu Bielokarpatský ovocný poklad z Technickej univerzity vo Zvolene: „Je dôležité, aby sa stromy najprv dobre ujali a nevysilovali sa zavčasu úrodou. Rastú v sťažených podmienkach na svahu, je tu sucho, chudobná pôda, nie je o ne tak dobre postarané ako v záhrade pri dome. Preto sme zvolili rýchlorastúce semenné podpníky, pri jabloniach to bola Jadernička moravská, pri hruškách plánka. Chceme genofond starých a krajových odrôd Bielych Karpát zachrániť na čo najdlhší čas, aby sme nemuseli sadiť stále nové a nové stromy. Tieto tu budú rásť, dúfam, sedemdesiat aj osemdesiat rokov, hrušky možno aj dlhšie.“

Oslava úrody prácou

Aj extenzívny sad vyžaduje starostlivosť. Správe CHKO Biele Karpaty pomáhajú dobrovoľníci z občianskych združení Pre Prírodu a GenoFond. V auguste sa

utáborili v sade a venovali sa všetkým potrebným prácam. Očistili a okopali stromčeky, pohnojili ich kompostom, zhrabali pokosenú suchú trávu a nastlali ju okolo stromov.

Na jeseň bude treba dosadiť uhynuté stromčeky. Zničili ich hlodavce – hryzce, ktoré ohlodávali korene stromov. Hryzec vodný si hľbí spleť chodbičky, dlhé niekoľko desiatok metrov. V genofondovom sade sa nepoužíva chemická ochrana, preto je dôležité okopávanie, ktorým sa prerušia chodbičky hlodavcov. Dôležité je aj udržiavanie trávneho

Ovocinár Kamil Balucha z Púchova pri čistení kmienka jablone (Foto Jakub Cívik)

porastu medzi stromami. Skrátka, ako v sade. Roboty je všade. Preto sú vítaní všetci pomocníci na jesennej brigáde koncom októbra.

Význam sadu

Genofondový sad v Starej Turej začína plniť svoju edukačnú úlohu. Bol už cieľom niekoľkých exkurzií. Na jar poskytol vrúbľe na množenie a štepenie, ktoré mohli ľudia získať na burzách vrúbľov, napríklad v Starej Turej, Trenčíne, ale aj v Bratislave.

Keď bude jablák a hrušiek viac, môžu sa fanúšikovia starých odrôd tešiť na ochutnávky a poznávanie odrôd podľa plodov priamo v sade. Na základe takejto priamej skúsenosti si ľahšie vyberú odrodu, ktorú by potom chceli pestovať vo vlastnej záhrade či sade.

Katarína Rajcová

Výrobci regionálnych produktů

Chcete nakupovať regionálne výrobky a nevíte kam pro ně? Váš obľíbený bio-obchúdek vám nestačí a raději byste nakúpili priamo od farmára ze dvora? Chcete pozvať regionálnu farmára na vaše trhy? Nebo vás třeba jen zajímá, kolik šikovných výrobců je ve vašem okolí?

Zkuste si vyhledat „svého“ prodejce na portálu www.vyrobyzkraje.cz. Najdete zde přehled více než 300 farmářů a výrobců z Bílých Karpat a celého Zlínského kraje seskupených podle jednotlivých kategorií (mléko, maso, vejce, pečivo,

ovoce, zelenina, potravinové doplňky aj.). Nechybí ani seznam tradičních řemeslníků, držitelů regionálních značek. Web provozuje spolek Tradice Bílých Karpat (www.tradicebk.cz).

Chcete být v katalogu zdarma uvedeni? Nebo víte o někom, kdo by v katalogu chtěl být prezentován? Dejte vědět na tbk@tradicebk.cz.

Hana Machů
Tradice Bílých Karpat, z. s.

Hutě v Bojkovicích

Když počátkem 19. století získala Nový Světlav Žofie Haugwitzová, situace v oblasti průmyslu nebyla příznivá. V městečku působili řemeslníci sdružení v ceších, jejichž doba největší slávy už dávno minula, a jediné větší podniky provozované vrchností byly mlýn, pivovar či salajna. To se mělo brzy změnit.

Žofie měla dceru Jindřišku, která svůj život roku 1817 spojila s hrabětem Jindřichem Larisch-Mönnichem. Ten si předsevzal, že kraj povznese a založí průmyslový podnik. Železárny se přímo nabízely.

Jindřiščina huť

Larischové s tímto druhem podnikání již měli zkušenosti a vědělo se, že v regionu Bojkovska se železná ruda vyskytuje, o čemž svědčí názvy některých obcí – např. Rudice či Rudimov. Ke zřízení podniku byl vybrán prostor pod zámekem, blíže pivovaru, kde dříve stával mlýn.

Z dobového popisu si můžeme udělat představu o jejím vzhledu: „Huť pozůstává z tavící vysoké pece, spojená se šichtovací věží, měchy a vzdušnou komorou, s místností s vodním kolem, slévárnou a formovací pecí a s krytým mostkem, který vede ku šichtovací věži“. Nový provoz pojmenoval na počest své manželky Jindřištiny huť.

Kvalifikované pracovní síly však ve zdejších krajích nebyly k dispozici. Ty si hrabě přivedl z Blanska, Karvinné či Železného Brodu. Ubytování našli horníci a hutníci v Bojkovicích. Hornická kolonie se nacházela v lokalitě Potok, kde rovněž probíhala i těžba. Jeden z původních domků se zachoval dodnes a v brzké době se plánuje jeho zpřístupnění veřejnosti.

Provoz

Počátky hutí zřejmě spadají přibližně do roku 1838. Tehdy docházelo v Bojkovicích k razení štol a hloubení šachet, v některých lokalitách byla ruda získávána povrchově. Kromě Bojkovic, Rudic a Rudimova se dolovalo rovněž v blízkosti Komně, Šanova, Slavičína či Záhorovic. Místní zdroje nestačily potřebu rudy pokrýt, proto byla dovážena dokonce z poměrně vzdálených Strážovic u Kyjova či Věteřova. K jejímu tavení bylo užíváno dřevěné uhlí pálené v lesích okolo Starého Hrozenkova a Lopeníka.

Hutě fungovaly nejprve zřejmě ve zkušebním provozu, posléze se jejich činnost rozběhla naplno. Úřední povolení

máme doloženo k roku 1839. Sortiment, který hutě vyráběly, byl široký – od křížů přes moždíře, hrnce, žehličky, nápravy k vozům či kamna, až po záchodové roury. Své zákazníky si výrobky našly nejen v bezprostředním okolí Bojkovic u místních obchodníků, ale také např. v Brně, Karvinné, Bratislavě, Budapešti či Vídní. Nedá se říci, že by měly problém s odbytem.

Jindřiščina huť (Kresba Vlastimil Slabiňák, archiv Muzea Bojkovska)

Své uplatnění našly výrobky hutí také v průběhu rozsáhlé přestavby zámku ve stylu anglické tudorské gotiky, která započala v roce 1846, kdy velká část litinových prvků, především zábradlí do zámeckého parku, vyšla právě odsud. Trvalou památku na činnost hutí v podobě litinového oltáře můžeme nalézt také v hraběcí kapli na bojkovském hřbitově, kde odpočívá Žofie Haugwitzová.

Schodiště vyrobené v Jindřiščině hutí v domě židovské rodiny Goldů (Foto archiv Muzea Bojkovska)

Úpadek

Hutě začaly již v polovině 40. let 19. století vykazovat vysokou ztrátu, která byla pro hraběcí pokladnu velmi citelná. Dle vzpomínky Aloise Barboříka, komorníka u Larisch-Mönnichů, měla činit kolem 200 000 zlatých. Sám hrabě Jindřich Larisch-Mönnich se měl údajně vyjádřit, že kdyby to bylo jen trochu možné, hutě pro zdejší chudý kraj udrží, ale náklady jsou příliš vysoké. Hutě fungovaly, byť v samém závěru ve velmi omezené míře, až někdy do roku 1850. Poté došlo roku 1853

k rozprodeji zařízení a vše završilo roku 1888 stržení jejích budov.

Nabízí se otázka, proč provoz hutí přes slibné začátky zanikl. Odpověď musíme hledat především ve dvou faktech. Prvním je nízký obsah železa v místních rudách, druhým pak problémy s dopravou, a to jednak surovin, zvláště železné rudy, ale i hotových výrobků. V té době neexistovalo vlakové spojení Bojkovic s okolním světem a výrobky se musely složité formanskými vozy dovážet na nejbližší vlakovou zastávku v Uherském Hradišti.

Svědectví o bývalé činnosti hutí podávají účetní knihy a další materiály uložené v Muzeu Bojkovska, ale také některé dochované výrobky uložené rovněž v muzejních sbírkách. Za nejpозорuhodnější lze považovat kamna, která v jednom z bojkovských hostinců sloužila svému účelu sto let, než byla ve 40. letech 20. století převezena do muzea.

Všechny tyto doklady nám připomínají již téměř neznámý pokus o zavedení průmyslového podniku, který si vytkl za cíl povznést tehdy chudý kraj, a přes bohužel záměr i vynaloženou snahu skončil neúspěchem.

Tomáš Hamrlík

Opevněné kostely na moravsko-slovenském pomezí

Čachtice – hradby a most přes příkop od jihu (Foto Tomáš Janoška)

V dobách, kdy země byla vystavena nájezdům nebo působení loupežných skupin, se kostel jako jediná kamenná stavba a místo azylu často stával přirozeným útočištěm vesnického obyvatelstva. Na jihovýchodní Moravě a v přilehlé části Slovenska bylo tímto obdobím především 17. století, které bylo téměř beze zbytku vyplněno válkou a nájezdy Turků, Tatarů nebo uherských povstalců.

Historie vzniku

Kolonizace Bílých Karpat začala v první polovině 13. století. Kostel v Haluzicích, jehož románské zdivo se zachovalo v jeho východní části, existoval již roku 1240. Roku 1299 se připomíná dobytí haluzického hradu. Tímto hradem byl zřejmě míněn v té době již opevněný kostel. Mohl být obdobou útočištných hradů, které se stavěly v Uhrách po tatarském vpádu. Dnešní opevnění je výsledkem úprav v průběhu 15. a 16. století.

V polovině 13. století byl postaven i kostel ve Velké nad Veličkou. Závěr, který je sklenutý dvěma poli křížové klenby, ale pochází pravděpodobně až ze století následujících. Obrannou zeď lze datovat na základě klíčových střílen snad již do konce 15. století. Důvodem výstavby

mohly být války mezi českým a uherským králem.

Letopočet 1496 vytesaný do hradeb v Čachticích v Malých Karpatech klade jejich vznik nejpozději k tomuto roku. Opevnění kostela v Hluku lze na základě zemních obezděných bašt datovat až do 17. století. Do tohoto století spadá i výstavba obranné věže ve Staré Turé.

Obranné prvky

V 18. století obrana kostelů ztratila na významu. Od té doby byly jednotlivé obranné prvky vzhledem k užitečnosti (zvonice ve věžích, kostelní zeď) vesměs i nadále udržovány. Obvykle jediná újma postihla vstupy, které byly rozšířeny prolamem ohradní zdi. Opevnění kolem kostelů mohlo vzniknout již při jejich založení, ale častěji bylo pořízováno dodatečně, na Moravě zejména koncem 15. a v 17. století.

Haluzice – vstupní věž a zřícenina kostela (Foto Tomáš Janoška)

Při budování opevnění muselo být počítáno s úkrytem nejen pro obyvatele, ale i pro jejich skrovný majetek a dobytek. Délka hradeb přitom musela být co nejkratší. Tomu vyhovoval kruhový tvar o ploše 2–2,5 ha a obvodu asi 200 m, který byl dosažen shodně u všech kompaktně dochovaných objektů. V případě Haluzic s menším počtem obyvatel a s ohledem na polohu mimo vesnici se počítalo s úkrytem i pro širší okolí.

Jelikož důvodem založení kostelů byly duchovní a ne vojenské potřeby, všechny se nachází na strategicky naprosto nevýhodných místech s minimální přírodní ochranou. Jediné haluzický kostel je ze severní strany chráněn roklí. Rokle vyhloubená v měkkém podloží se však stále rozšiřuje, a tak kromě několika domů v obci pohltila i část hradeb.

Obranyschopnost čachtického kostela byla zlepšena terénními úpravami. Kolem kostela byl vyhlouben příkop, na jeho dně založena hradba a prostor uvnitř byl vyplněn získanou zeminou. Uvnitř hradeb vznikla až 6 m vysoká terasa. Tlak zeminy byl vyrovnán soustavou opěrných pilířů a mírně kónickým tvarem zdi. Příkop je dosud patrný na jižní straně. Je překlenut kamenným mostem a prochází jím silnice k nádraží.

Hradby

Hradby jsou nejtípickejší obranným prvkem. Dosahují výšky 2–3 metry, a šířky do 1 m, typické jsou mnohdy i mohutné opěrné pilíře. U velického kostela byly pořízeny až dodatečně, aby zabránily zřícení vyklánějící se zdi. Zřejmě se tak ale stalo až po ztrátě její obranné funkce, protože po těchto pilířích lze snadno vystoupat až na vrcholek zdi.

Až do rozšíření palných zbraní v 15. století byla obrana vedena především shora z hradebních ochozů, poté převážně ze střílen. Starší typ klíčových střílen je

Velká nad Veličkou – severní hradba s klíčovými střílnami (Foto Tomáš Janoška)

ve Velké, jinde vidíme střílny šterbinové. Vzdálenost mezi nimi se pohybuje od 3 (Čachtice) do 5 (Velká) metrů.

Ne každá zeď kolem kostela má obrannou funkci. Kolem kostelů a hřbitovů okolo nich jsou zdi běžné. Kritériem jsou výška, síla a zejména přítomnost dalších obranných prvků, popř. zmínky v historických záznamech. Například dnes již neexistující zeď okolo kostela v Turé Lúce, kterou můžeme vidět na obraze ve skalickém kostele, měla pravděpodobně obranný charakter. Naproti tomu obdobná zeď okolo myjavského kostela byla jen zdí hřbitovni vzhledem k pozdnímu vzniku kostela. Někjaké obranné prvky lze očekávat u jeho předchůdce – kostela na Staré Myjavě, který zmizel beze zbytku.

Brána a věže

Vstup jako nejvíce ohrožená část mohl být chráněn podkovovitými baštami (Brezová pod Bradlom), častěji hranolovými věžemi s valeným průjezdem a střílnami (Haluzice, Stará Turá, Dolná Súča). Věže byly často využívány jako zvonice. Věž ve Staré Turé (Husitská věž) přežila kostel a po jeho zboření sloužila jako předstunuté opevnění čachtického hradu.

Vchod do věže býval v patře po schodišti (dodnes ve Staré Turé). Vstup do čachtického kostela znesnadňoval příkop překlenutý mostem nebo úzké strmé schodiště. Třebaže dnes vede do kostelních areálů více vstupů, jejich počet byl v minulosti omezen na nejmenší možný.

Účelem věží bylo zejména zesílení hradeb a boční střelba. Toho je dosaženo vysunutím věže před hradbu. V Novém Meste nad Váhom je do ohradní zdi vlože-

na půlkruhová bašta. V Hluku jsou v rozích obdélníku hradeb čtyři obezděné čtvercové zemní bašty. Vystupují 2–3 metry z lince zdi a z jejich střílen je možno ovládat prostor mezi nimi. Věž v Haluzicích je také vysunuta asi z poloviny před hradbu, žádné otvory v ní ale nevidíme.

I na nevelkém území Bílých Karpat vidíme vývoj od pasivní konzervativní čtvercové věže přes půlkruhové bašty až k modernímu renesančnímu zemnímu bastionu.

Úspěšnost obrany

Kostelní pevnostní architekturu nelze srovnávat s obdobnou architekturou

hradní nebo městskou. Opevnění byla stavěna povětšinou za účasti místních řemeslníků, kteří neznali zásady fortifikačního stavitelství, a s minimem finančních prostředků. Odpovídala potřebám dočasného a příležitostného útočiště vesnického obyvatelstva před menšími vojenskými nebo loupeživými skupinami, které neměly čas zdržovat se delším bojem. Předpokladem úspěšné obrany bylo, aby k ní vůbec došlo, tedy aby obránci dosáhli úkrytu dříve než nepřítel. Vzhledem k velké pohyblivosti nájezdníků, kteří spoléhali na moment překvapení, tato podmínka mnohdy splněna nebyla. Můžeme se dočíst o úspěšném hájení v dalších jiho-moravských obcích (Kurdějov, Horní Bojanovice), daleko více je však zpráv o zbořených nebo vydrancovaných kostelech navzdory jejich obrannému vybavení (Velká, Kobylí).

Na Moravě existuje v současnosti asi 80 kostelů, u nichž se dochovaly nějaké obranné prvky. Mezi nimi vynikají kostely v Kurdějově a ve Velké Bíteši. Ty se již podobají kostelním hradům v Sedmihradsku – zemi, kde tento typ architektury dosáhl vrcholu a největšího rozšíření.

Zájemci o poznání tohoto málo známého fenoménu by si jejich návštěvu neměli nechat ujít.

Tomáš Janoška
Velká nad Veličkou

Mgr. Tomáš Janoška (*1961) se zajímá o málo známá, turistickým průmyslem dosud neobjevená místa a památky. Publikuje o svých postřezích a znalostech ve Zpravodaji Velká nad Veličkou.

Hluk – renesanční bašta od jihu (Foto Tomáš Janoška)

Předzahrádky pro budoucnost

Když se tak procházíme, nebo projíždíme obcemi a městy našeho regionu, občas si říkáme, co by těm předzahrádkám řekla nějaká „zahradnická policie“. Snad jednu z deseti předzahrádek by bylo ještě možno označit za vkusnou nebo přinejmenším naše obce nehyzdící, lahodící oku kolemjdoucího. V těch ostatních čteme většinou pohodlnost, nezáměr, prázdnotu, občas snahu rádobu módně oslnit. Už ty fasády, darmo mluvit...

Zahrádky našich babiček

Je to velká škoda, avšak také velká šance na zlepšení veřejného prostoru v obcích, který silně dotváří celou krajinu. Lidovou píseň, kroje a zvyky máme velmi dobře odborně zmapované a snažíme se je úzkostlivě uchovávat a předávat dalším generacím. O zahrádkách už toho víme mnohem méně a ani je zatím nepovažujeme za hodné pozornosti. Na starých fotografiích také předzahrádky prakticky nevidíme, před domy je většinou ušlapaná prašná zem, občas ovocný strom, výjimečně vyšší dřevěný plotek, chránící především rostliny proti spasezení domácím zvířectvem.

Přesto však máme jaksí, možná idealizované, v paměti něco jako „zahrádky našich babiček“, zahrádky z doby, kdy se tolik nespěchalo, sedělo se na lavičce před

Foto Jan W. Jongepier

domem, povídalo a přivonělo ke kytkám. Zkusme si je vysnit, připomenout a třeba i vytvořit. Co by do nich tedy mohlo patřit?

Cibuloviny a hlízkaté květiny

Jsou to zvláštní rostliny, myslet na ně je třeba už na podzim, kdy je nezbytné zasadit cibulky. A pak čekat, možná i za-

pomenout a posléze být překvapen těmito krasavicemi a krasavci jara, jako jsou bělostné sněženky a bledule, žluté taloviny a narcisky, modré ladoňky a modřence a samozřejmě tulipány. V Holandsku lidé v minulosti zešíleli a za jednu cibulku z dovozu byli ochotni dát dům, dnes si je málokdo před dům vysadí. Někdy je milenci i kradli pro své milé, vandalismus snad trochu omluvitelný. A pak jsou tu ještě lilie, symbol nevinnosti, a mužné kosatce.

Růže

Drží a zachraňují vkus předzahrádek do dnešních dnů. Že jsou náročné na údržbu? Ale vůbec ne. Stačí je ostříhat, a pokud byste nevěděli co s volným časem, tak okopat a pohnojit. Růží pro ženu i pro zahrádku se nedá nic zkazit. Zkazí se však, když chybí, když je místo nich jen holý moderní stroji krátce střížený, v létě spálený trávník. Zato záhony růží v ulicích Hroznové Lhoty nás vždycky potěší.

Trvalky

Trvalky se dožívají více let. Zimu přechkají jejich podzemní orgány, nadzemní většinou zahynou. Rostou na stejném místě, krásně kvetou, často voní. Třeba taková třapatka (echinacea), která je také léčivá, nebo astry, pivoňky, denívky (dříve jsme je mohli koupit i s domkem nebo chalupou a prosperují v předzahrádce dodnes), floxy (plaménky), bergenie,

rozchodníky, orlíčky, ... Všechny to jsou květiny odolné, kterým se daří i v suchu posledních let. Krásně zůstanou i přes zimu, námraza a sníh na nich vytvoří nové kouzlo. Stačí je na jaře zastříhnout a dát na ně kompost.

Letničky a dvouletky

Tyto květiny jsou pro pracovitější zahrádky, kteří si nelení každoročně připravovat záhonek o pár metrech čtverečních, kam tyto rostlinky vysejí nebo zakoupené na trhu vysázejí. O to větší může být překvapení a radost, když vykvetou. Některé se dokážou také úspěšně vysemeňovat a vydrží na místě prakticky stále. Do babiččiny zahrádky typicky patří třeba černuchy, měsíčky, zvonky, chrpy, chejry, slézové růže, rezedy, divizny, všechny učiněné krasavice.

Ibišky

Ibišek je původem cizokrajný keř, ovšem úspěšně zdomácnělý. Ibišky jsou také nezmaří, kteří po zastrčení do země rostou a kvetou jako z vody, i když jsou téměř na suchu.

Nové trendy

Slyšeli jste někdy o permakulturních předzahrádkách? To jsou takové, kde každá rostlina je kromě své krásy také k užitku. Nemusíte se (na rozdíl od některých samozvaných architektů kaminkových kýčů) stydět za hrušku, jablono, duranci, meruňku či vinnou révu pnoucí se po fa-

Hroznová Lhota (Foto Jan W. Jongepier)

sádě nebo po plotě, je to tradiční, krásné a chutné.

Chceme přece být aspoň trochu moderní, tak proč nevysadit extenzivní záhony trvalek a samovýsevných letniček, lehce nedbalé, bujné, které stačí pokosit jednou zjara? Nebo zkuste takovou loučku před domem, kterou stačí pokosit dvakrát ročně. Pro odvážné lze jen doporučit. Víme o lidech, kteří ve městě seji před funkcionalistický dům dokonce koulky. Proč ne?

Nezapomínejme, prosím, že naše zahrádky a zvláště ty před domy vyjadřují nejen, co máme v srdcích, ale zásadně vytvářejí veřejný prostor, tedy prostor pro všechny. Prostor, který vyjadřuje poděkování a úctu našim předkům, kultivuje nás

i naše děti. Takové zahrádky přinášejí krásu tvarů, barev a vůní všem kolemjdoucím i kolemjdoucím, nektar hmyzu, semena ptáčkům, stín a vodu půdě. Nebojme se experimentovat, nebojme se, co tomu řekne někdo se zúženým hlediskem z prodávající zahradní techniky a jedů, neustupujme pohodlnosti. Inspirujeme se u těch nemnohých hezkých předzahrádek, které ještě zbyly.

Kateřina a Radek Gajdošovi Velehrad

Ing. Kateřina Gajdošová (*1971) je zahradní architektka. Mgr. et Mgr. Radek Gajdoš (*1972) je právník, filozof a hudební vědec.

RECENZE

Hrajte že mi, hrajte

Poprvé držel housle ve svých asi šesti letech, a protože pro něj byly příliš velké, hrál na ně jako na basu. Svou první muziku založil se dvěma kamarády zpoza humen už na základní škole. O dvě desetiletí později stvořil jednu z nejvýraznějších muzik regionu vztahující se svým projevem bezprostředně ke způsobu hry starých hudebníků.

Martin Hrbáč se narodil 10. 1. 1939 v Hrubé Vrbce do rodu, který je zpěvností a muzikálním nadáním pověstný (patří do něj například zpěváci Dušan a Luboš Holí).

Dvojalbum s názvem „Hrajte že mi, hrajte“ vyšlo při příležitosti 80. narozenin *Majstra* Hrbáče (přezdívka „Zdědění“

po primáši Jožkovi Kubíkovi, v jehož muzice hrával od útlého mládí) a je retrospektivní kompilací nahrávek z archivních fondů Českého rozhlasu. Pozoruhodné je už tím, že výběr snímků vzešel přímo od hlavního interpreta ve spolupráci s jeho mladším primášským kolegou, etnografem a rozhlasovým redaktorem Petrem Mičkou.

Každý ze dvou nosičů tohoto dvojalba sleduje jiný dramatur-

Hrajte že mi, hrajte

Tradice, krása, užitek (Foto Radek Gajdoš)

gický záměr. První je klasickým profilovým albem zpěváka. Martina Hrbáče na něm doprovází BROLN, s nímž spolupracuje jako sólista už od 70. let minulého století. Druhý nosič je výběrem snímků, které autoři kompilace pokládali za charakteristické či jinak důležité z hlediska vývoje Hrnácké cimbálové muziky Martina Hrbáče (v různých sestavách hraje od roku 1966 dodnes).

Vyzdvihovat výrazné pěvecké a muzikantské kvality dnes už legendárního primáše by bylo nošením dříví do lesa, stačí si ostatně kteroukoli z nahrávek poslechnout. Za zdůraznění stojí to, čím je dvojalbum zajímavé a proč stojí za slyšení. Mnohé ze zde uveřejněných snímků v současnosti takřka nejsou jinde dostup-

né a posluchačům mohou být neznámé. Totéž platí o nápevných variantách obecně známých sedláckých. Autorům výběru se podařilo sestavit rozmanitý a přitom ucelený tvar, který nepostrádá napětí mezi hladivostí lyrických písní, temperamentem a rozverností sedláckých a verbuňků či tesknoutou balad. Výrazný kontrast tvoří muzikantské uchopení dvěma kapelami – velkolepé orchestrální aranžmá bude vždy působit poněkud těžkopádně a nabubřele vedle jadrného, svěžího a nestrojeného projevu lidových hudců starosvětského ražení, a přitom obě polohy zde mají své místo. Okrášlit celou kompozici křehkým projevem dvou vynikajících zpěvaček, Anny Kománkové z Javorníka a Vlasty Grycové ze Strání, je výborný dramaturgický krok.

O dalších hudebních zajímavostech, na které se posluchači mohou těšit, píše Petr Mička v příloženém bookletu doplněném o fotografie, mimo jiné i z rodinného alba. Informačně bohatý text je psán se zjevným odborným a také citovým zaujetím, což ho nijak nedegraduje, ba naopak, jeho vyznění krásně rezonuje s citovostí pěveckého a primášského projevu Majstara Hrbáče.

**Zlata Potyková
Strážnice**

*Mgr. Zlata Potyková (*1977) studovala bohemistiku a etnologii na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze. V současnosti je kurátorkou sbírek Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici.*

Bohyně na Luhačovickém Zálesí

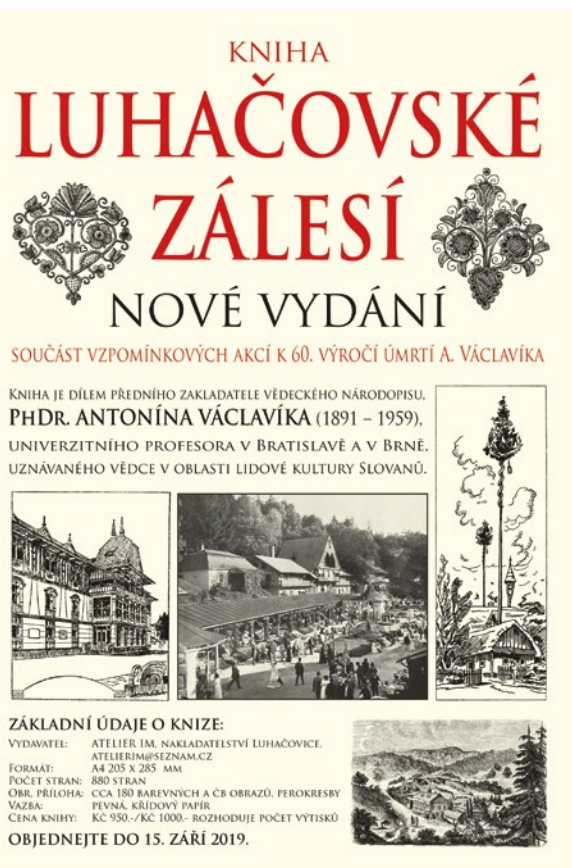
Moravské Kopanice, kdysi zapomenutý kraj, se v posledních letech staly předmětem zájmu široké veřejnosti zásluhou žitkovských bohyň, o jejichž zmrtvýchvstání se zasloužila beletristická literatura.

Vědmy, které s pomocí magie dokázaly nahlédnout do osudů člověka, však nežily pouze na Kopanicích, ale také na Luhačovickém Zálesí. Tam se staly již před stoletím předmětem zájmu národopisce, pozdějšího univerzitního profesora Antonína Václavíka (1891–1959).

Umění bohyň

Rodák z Pozlovic u Luhačovic zjistil, že i tam používali kouzla a čar bohyň a božci, kteří „měli moc zle činiti, ale pokud mohli, zlé věci napravovali a jejich následkům předcházeli“. V tomto ohledu se stali nejproslulejšími „moudří a dobrodějní božci“ Machala a Elšík ve Slopném, v Rudimově pak Januža, vulgo Zachariáš.

Zvláštní skupinu tvořili zaříkávači, kteří „pro své umění požívají určité důvěry“. Dokázali mařit dílo zlých čarodějnic, což činili pomocí „tajných říkadel, zelin a knih“. Uměli také „mraky odvésti, aby obilí nepotlouklo“ anebo „krupy nepotlukly obilí“. Vedle toho zažehnávali neuhý lidi i dobytka modlitbami, znamením kříže a zažehnávanou vodou.

Monografie

Antonín Václavík věnoval různým aspektům lidové magie na Zálesí obsáhlou kapitolu v monografii Luhačovské Zálesí, vydané poprvé v roce 1930. Jde o unikátní, dosud nepřekonané dílo nejen morav-

ského národopisu. 880 stran textu doprovází 180 barevných i černobílých příloh, pod nimiž jsou podepsáni výtvarní umělci zvukných jmen. Dosud nedoceněný význam má kolekce dokumentárních fotografií architektury Luhačovického Zálesí, které A. Václavík pořídil převážně v průběhu dvacátých let 20. století na svých výzkumných a sběrných cestách ve spolupráci s luhačovickými fotografy.

U příležitosti letošního 60. výročí úmrtí Antonína Václavíka připravila jeho rodná obec Pozlovice společně s Ateliérem IM Luhačovice nové vydání této vzácné publikace. Kniha vyjde v měsíci listopadu, bližší informace v infocentrech v regionu a na obecním úřadě v Pozlovicích.

**Jiří Jilík
Uherské Hradiště**

*PaedDr. Jiří Jilík (*1945) je novinář, publicista, spisovatel a folklorista zabývající se regionem Slovácko.*

Muzeum Luhačovického Zálesí

Centrem regionu Luhačovické (dříve: Luhačovské) Zálesí je lázeňské město Luhačovice. Město je populární nejen díky svým léčivým minerálním pramenům, ale i bohatou architekturou. Region zde dostal před stoletím i své muzeum. Založil ho etnograf Antonín Václavík v Zámečku nad lázeňskou kolonádou. Dnes se muzeum nachází v Městském domě kultury Elektra.

Kabinet Dušana Jurkoviče, která prezentuje Jurkovičovo architektonické dílo i jeho méně známé národopisné práce na moravsko-slovenském pomezí. Kabinet vznikl v rámci přeshraničního projektu *Dušan S. Jurkovič - náš architekt* při příležitosti 150. výročí Jurkovičova narození.

Návštěvník zde najde nejen fotografie jeho staveb, ale i nerealizované plány, jakož i návrhy nábytku. Ale nejen to. Jurkovič za svého života zaznamenal různé jevy

Léčivé stromy

Letos muzeum hostí výstavu *Léčivé stromy*, která představuje původní i pěstované druhy našich dřevin. Vybrané jsou ty, které se využívají v lidovém léčitelství anebo našly své uplatnění ve fytoterapii či v tzv. gemmoterapii, to jest léčba pomocí pupenů. Autorkou výstavy je botanička Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně Petra Hanáková.

Svoji výstavu pojala komplexně. Návštěvník se zde může seznámit s téměř třiceti druhy stromů a keřů pomocí textů provázených perokresbami a fotografiemi detailů a těch částí stromů, které prospívají lidskému zdraví. Panelová výstava je doplněna o větvíčky s pupeny, lisované listy a květy, ukázky dřeva, kůry, plodů a nechybí ani vzácná historická sbírka dřevin (xylotéka). Dále jsou k vidění léčebné přípravky, ale i nápoje získávané ze stromů a keřů, a to vše vyrobené autorkou expozice. Dětem nabízí výstava řadu aktivit, včetně interaktivních prvků. Pro ty, kteří nemají čas všechny prezentované informace vstřebávat, je za symbolickou cenu k dispozici receptář na přípravu tinktur, masť, balzámů i likérů a sirupů.

Výstava bude otevřená veřejnosti do 17. listopadu. Více informací o muzeu na muzeumluhacovice.cz nebo na Facebooku Muzeum Luhačovice.

Jan W. Jongepier

Foto Eva Senecká

Sbírka

Základ muzejní sbírky tvoří exponáty sebrané před 100 lety. Najdeme zde například datované vyšívání textilie, archaické krojové součástky, vzácné výrobky ze zaniklých moravských skláren, obrázky na skle, batikované kraslice a lidové dřevoryty, z řezbářských prací především polychromované výklenkové plastiky a dřevěné vyřezávané formy na perník a na modrotisk. Z místních dílen pochází užitková hrncina určená k vaření, stolování, ukládání a přenášení potravin. Zajímavý soubor tvoří fajánse ze slovenských a moravských dílen.

Dnes se muzeum zaměřuje na dokumentaci lázeňství, historie města a každodenního života v Luhačovicích a jejich okolí.

Kabinet Dušana Jurkoviče

V roce 2018 byla v Luhačovickém muzeu vytvořena nová expozice s názvem

lidové kultury a lidového umění. V letech 1905 až 1914 svou dokumentaci vydal formou čtrnácti sešitů nazvaných *Práce lidu našeho*. Celé dílo, obsahující 140 fotografií, které vyobrazují dřívější moravský a slovenský venkov, je v Kabinetu také k nahlédnutí.

Expozici doplňuje příruční knihovnička s odbornou literaturou, archiv dokumentů i virtuální prohlídka Jurkovičova nerealizovaného urbanistického plánu Luhačovic z roku 1903. Panelová výstava poskytuje obraz o Jurkovičově působení v Luhačovicích na počátku 20. století, kdy se toto město stalo vyhledávaným výletním místem.

Foto Jan W. Jongepier

Tradiční alternativa k pěstování lesa

Každý les jednou zestárne a musí se postupně obnovit. To jde udělat dvěma způsoby, buď ze semen, nebo s využitím výmladné schopnosti dřevin. Ze semen jsou všechny sazeničky, které se vysazují na paseky – a takto obnovený les pak někdy připomíná spíš pole na dřevo.

Proti tomuto způsobu obnovy inspirovanému zemědělským pěstováním plodin máme přirozenou alternativu. Tou je jednoduše nechat stromy obrážit z pařezů a vytvořit takzvané výmladky. Takto vzniklé výmladkové lesy čili pařeziny nejsou nic nového, naopak jde o velmi starý, tradiční způsob obnovy lesa. Funguje to dobře u všech listnáčů, u jehličnanů však nikoli, a proto se pro pařeziny jehličnany nevyužívají.

Vzhled pařezin

Jak můžeme poznat, že se v nějakém lese hospodaří (nebo v minulosti hospodařilo) výmladkově? Jednoduše, a to tak, že kmeny vyrůstají jako mladé cibulky ve svazečku z jednoho základu. Tento základ je právě pařez, který byl předtím mnohokrát setnut a zase obrázel. Někdy vidíme jednotlivé stromy, jindy celé porosty. Kmenů z jednoho základu mohou vyrůst desítky, ale poměrně často v dnes již neaktivních pařezinách takto vidíme jen jeden nebo dva kmeny, obvykle trochu pokřivené. To

znamená, že strom byl v posledních desetiletích převeden z vícekmenného na jednokmenný. Takto převedenému lesu se říká nepravá kmenovina – aby se odlišil od lesa s rovnými kmeny, vypěstovaného ze sazenic.

Výmladkové lesy byly skoro po celé Evropě běžné zhruba v nadmořských výškách do 500 m. Tedy tam, kde žije většina lidské populace a dřeva na otop a třeba výrobu dřevěného uhlí nebyl nikdy velký přebytek. Pařeziny tvořily místy až 90 % všech lesů na jižní Moravě. Avšak posledních 200 let znamenalo prakticky zánik tohoto tradičního způsobu lesního hospodaření. Hlavní důvod je nahrazení palivového dřeva fosilními palivy, tedy uhlím a posléze ropou, v minulém století. Ještě naši prarodiče (když je vám něco přes 40 jako mně) se s výmladkovými lesy mohli běžně setkat. To není tak dlouho, abychom se k pařezinám nevrátili.

Výhody a přínosy

Proč vlastně hospodařit výmladkově? Je to vhodné především pro malé vlastníky lesa. Ti takto mohou ze svého lesa pravidelně dostávat palivové dřevo a nemusí se namáhat s nákladnou výsadbou drahých sazenic a jejich následným ošetřováním do dospělého věku.

Avšak stejně jako sazeničky, i výmladky je potřeba chránit před sežráním lesní zvěří. Té je dnes v lese přebytek, takže je

*Strom vzniklý pařezem
(Foto Jan W. Jongepier)*

potřeba chránit obnovující se les například pomocí oplocenek, kam se zvěř nedostane.

Obnova výmladkových lesů je důležité téma i v ochraně přírody. Výzkum v posledních letech ukazuje, že opuštěním pařezin druhová rozmanitost lesů výrazně poklesla. Je to proto, že v pařezinách se střídají světlé (nedávno kácené) a tmavší (zarostlé) porosty. Takový les nabízí více možností pro život rostlin, hub a bezobratlých než tmavé lesy pěstované ze sazenic.

Jsme ale zatím na začátku, protože celý proces potrvá řadu desetiletí. Les totiž roste pomalu.

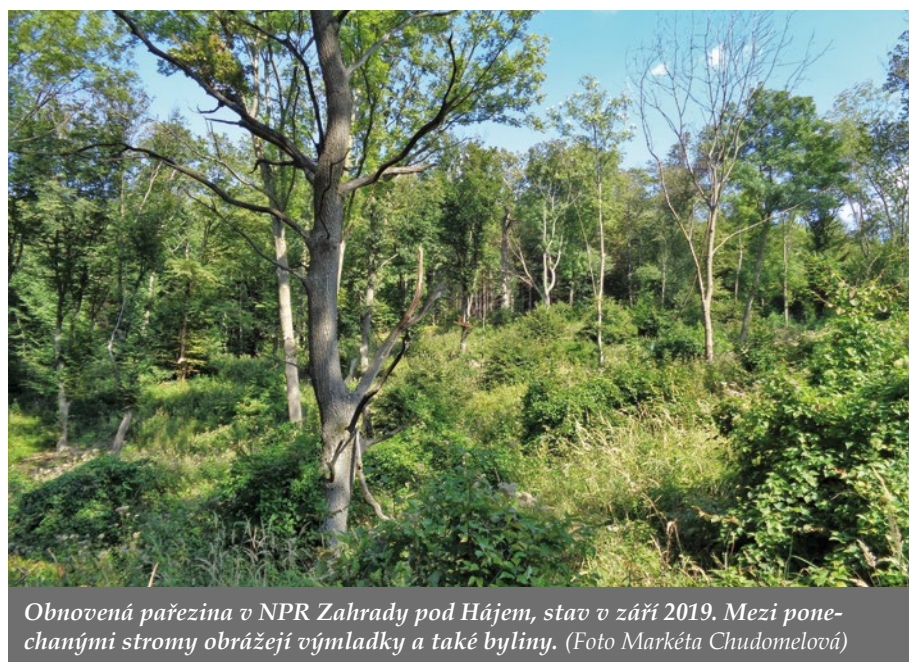
Zahrady pod Hájem

V Bílých Karpatech sledujeme obnovu výmladkového lesa v NPR Zahrady pod Hájem u Velké nad Veličkou. Od roku 2013 monitorují vědci z Botanického ústavu AV ČR v Brně pomocí deseti trvalých ploch, jak se mění druhové složení a diverzita vegetace. Dosavadní výsledky jsou velmi nadějné. Oproti zapojenému lesu vyskočil počet druhů několiknásobně. Na 100 metrech čtverečních může po prosvětlení růst až k 90 různým druhům rostlin, což ve stinném okolním lese nenajdeme.

Nárůst během prvních pěti let už pomalu končí s tím, jak se vegetace zahušťuje a také jak rostou pařezové výmladky. Ty u lípy letos dosahují výšky i přes 4 metry. Jsme zvědaví, jak se vegetace bude vyvíjet dalších třicet let, do dalšího pařezení.

**Radim Hédli
Brno**

*Mgr. MgA. Radim Hédli, Ph.D. (*1976) je geobotanik a lesní ekolog. Pracuje na Botanickém ústavu Akademie věd v Brně, kde se zabývá především ekologií lesní vegetace.*

Obnovená pařezina v NPR Zahrady pod Hájem, stav v září 2019. Mezi ponechanými stromy obráží výmladky a také byliny. (Foto Markéta Chudomelová)

Kateřina Kubínová

Když letos v květnu ve věku 87 let zemřela Kateřina Kubínová, Moravské Kopanice ztratily velkou propagátorku tohoto kraje a jeho kultury.

Kateřina Kubínová se narodila na Vyškovci do rodiny zpěváka, muzikanta, tanečníka a básníka Františka Šopika. Rodina byla velká, čítala třinácti dětí, což spolu s odlehlostí domu ovlivnilo její život v mládí. V jednom rozhovoru pro iRozhlas z roku 2017 vzpomínala: „Do školy jsme chodili do Hrozenkova, a to je čtyři kilometry. Čili čtyři kilometry tam a čtyři kilometry zpátky, třeba i ve sněhu. Ten život byl převelmí těžký, ale i když už je dnes vše moderní, pořád je tu velká chudoba. A tomu jsem chtěla pomoci.“

Chalupa na Vyškovci (Foto Milena Marešová)

Chalupa

Pomáhat druhým, především svým sourozencům, byla zvyklá odmala. Lidem pomáhala i ve svém pracovním životě, a to jako zdravotní sestra v Uherském Brodě, kde později žila. Od maminky se nauči-

la vyšívat kopanický kraj a otec ji přivedl k lásce k folkloru.

Po odchodu do důchodu se často vracela na svůj rodný dům na Vyškovcích Bošáčkách, který nechala přestavět a pak otevřela pro různé pobytové akce. Pět let sem jezdili studenti z celého světa, kterým se v letních měsících věnovala. Chalupu pronajímala i alternativním turistům či významným osobnostem. Byli zde ubytováni nejen zájemci ze západní Evropy, ale třeba i z Japonska, své 92. narozeniny zde oslavil Tomáš Baťa mladší. Týden (místo plánovaného víkendu) na této chalupě strávil francouzský herec Gérard Depardieu. Paní Kubínová mu ochotně vyvažovala místní speciality, hercovi dala na spaní k dispozici světnici, zatímco sama spala ve spacáku.

Školička

V roce 2007 – díky aktivitě Místní akční skupiny Bojkovsko – se ji z programu LEADER a za finanční podpory Zlínského kraje, Rotary Club Uherský Brod a dalších sponzorů podařilo rozjet originální projekt s titulem Školička. Jeho hlavním cílem bylo umožnit místním lidem chodit do kurzů angličtiny, němčiny nebo výpočetní techniky. Vzdělávacího centra využívaly hned od začátku nejen matky na mateřské dovolené, ale i děti a nezaměstnaní, kteří kvůli špatným autobusovým spojmům nemohli jezdit do kroužků a kurzů ve městech. Chalupa paní Kubínové bývala využívána i jako víceúčelové centrum pro pořádání konferencí a školení. Projekt

Foto Zuzana Šprinclová

Školička získal široký vřelý a mezinárodní uznání.

Ocenění

V posledních letech svého života Kateřina Kubínová získala několik ocenění. Jako členka Rotary klubu dostala v roce 2008 mezinárodní ocenění za šíření porozumění a přátelských vztahů mezi národy světa. Dále byla držitelkou medaile Paula Harrise (zakladatele Rotary klubu). Obsadila také několikrát druhé místo v anketě Žena regionu Zlínského kraje. V roce 2017 byla dokonce nominovaná na státní vyznamenání a v jedné fázi hlasování dokonce předběhla v počtu hlasů premiéra Babiše.

S Kateřinou Kubínovou odešla výrazná osobnost, která se zasloužila nejen o zviditelnění rodných Moravských Kopanic, ale také se neúnavně snažila tomuto zapomenutému kraji pomáhat.

Jan W. Jongepier

Za Ing. Michalem Girgelem

Dne 26. září 2019 nás navždy opustil náš kolega, spolupracovník a kamarád. Michal Girgel se narodil 24. dubna 1950, absolvoval Střední lesnickou školu v Trutnově a lesnickou fakultu Vysoké školy zemědělské v Brně, dnešní Mendelovy zemědělské a lesnické univerzity.

Po svatbě a přestěhování na Moravu pracoval krátký čas u Jihomoravských státních lesů. Na jaře v roce 1978 jej však zlákala ochrana přírody a nastoupil na právě vzniklou Správu CHKO Bílé Karpaty, kde pracoval téměř 20 let, aby následně změnil působiště jako odborný referent pro ochranu přírody na Okresním úřadu ve Zlíně. Po zrušení okresních úřadů byl od 1. 1. 2003 delimitován do stejné funkce

ce na Krajský úřad Zlínského kraje, kde působil až do odchodu do důchodu v roce 2012.

Jeho osobní vášní bylo fotografování. Od dokumentární fotografie přešel k vyhledávání a fotografování různých zajímavých přírodních jevů a úkazů. Fascinovala jej zejména voda ve všech možných podobách. Své snímky několikrát vystavoval, obdržel mnoho ocenění ve fotosoutěžích. Jeho fotografie byly nedílnou součástí řady regionálních publikací a časopisů. Sám vydal několik autorských fotopublikací. Tou poslední je *Putování za vodou Zlínským krajem*, vydanou v roce 2018. Vydání další publikace, na které spolu-

pracoval se Zlínským krajem, se již bohužel nedočkal.

Všichni, kdo Michala znali, si jistě vybaví jeho dobrosrdečnou povahu a téměř trvalý úsměv na jeho tváři. Ten nám již navždy bude scházet. Čest jeho památce.

**Ing. Jaroslav Hrabec
vedoucí oddělení ochrany přírody a
krajiny Krajského úřadu Zlínského kraje**

Foto Jaroslav Hrabec

Houby v hájích

Chráněnou krajinnou oblast Bílé Karpaty pokrývá 323 km² lesů, CHKO Biele Karpaty 292,5 km². Na Moravě přes polovinu a na Slovensku více než 2/3 z nich tvoří původní listnaté dřeviny, jako jsou buk, dub, habr, klen, jasan a lípa. Ve vyšších polohách přirozeně převládá buk, jinde najdeme listnaté lesy často v podobě hájů s druhý habr (*hrab*) obecný a dub zimní nebo i dub letní, často doplněné o lípu srdčitou (*malolistou*) nebo javor babyku (*polný*).

Tyto dubohabrové háje jsou velmi bohaté na houby, a to jak hříbovitě a lupenatě, tak i dřevokazné. Důvodem je, že háje v Bílých Karpatech většinou rostou na vápenitých půdách a zároveň je hodně druhů (nejen hub, ale třeba i hmyzu) nějakým způsobem vázaných na duby nebo rádo s duby „kamarády“. Oproti tomu má habr opravdu jen pár věrných příznivců.

Ryzec kroužkatý
(Foto Jan W. Jongepier)

Houby vázané na habr

Celkem běžným hřibem, který je svým podhoubím napojený na kořeny habru (údajně někdy i na lisku), je **kozák habrový**. Vypadá jako známý kozák březový, ale ten má bílou dužninu, která nemění barvu při vystavení na vzduch, zatímco ta u habrového kozáka šedne. Také je typický povrch jeho klobouku, který bývá vrásčité, důbkovaný. Je stejně jako ostatní kozáky jedlý.

Dalším celkem běžným průvodcem habru je **ryzec kroužkatý** (*rydzik kruhovany*), který pro svou pálivou chuť jedlý není. Na klobouku tohoto druhu se většinou zřetelně střídají tmavší a světlejší hnědavě šedé kruhy. Třeň je bledý, lupeny mají růžový nádech, „mléko“ bílé nebo časem mírně nažloutlé, velikost je střední.

Ryzec dubový
(Foto Karel Tejkal)

Další ryzce

Na duby je vázaná desítky dalších ryzců. **Ryzec dubový**, jak již naznačuje jeho jméno, patří k nejtípickejšími obyvatelům dubohabrových hájů. Jedná se o poměrně malou houbu s hnědavými barvami. Klobouk ukazuje málo zřetelné kruhy a nepravidelné tmavé skvrny. Nejtípickejší znakem tohoto ryzce je jeho vůně, kterou lze srovnávat s vůní ploštic nebo čerstvě opraného prádla. Barva mléka je bílá, jeho chuť není palčivá, ale lehce nahořklá. I když se tato chuť při tepelné úpravě ztratí, je to houba méně vhodná ke konzumaci.

Oproti tomu nejdělejší je **ryzec krátkonohý** (*krátkohlúbikový*), protože mléko tohoto druhu je silně pálivé. Stačí kapka na jazyk, a hned je to jasné. Jinak poznáme tento ryzec podle velikosti (klobouk až přes 20 cm v průměru) a dále podle pospojovaných lupenů (hlavně u třeně) a skvrnitěho třeně. Obecně se jedná o dosti vzácnou houbu, ale v Bílých Kar-

Kozák dubový
(Foto Jan W. Jongepier)

patech se s ní setkáváme dosti často – a to i mimo les, například v trávě u solitérních dubů.

Mykorhiza

Pořádný houbař ví, že některé houby tvoří symbiózu, tj. oboustranně prospěšné soužití, s vyššími rostlinami, především dřevinami. Podhoubí takových hub se napojuje na kořeny. V této soustavě rostlina dodává houbě uhlikaté látky, zatímco houby poskytují rostlině vodu s minerálními látkami.

Typicky mykorhizní houby jsou kromě ryzců například holubinky, pavučince, vláknice. Kvůli velkému množství druhů a problémům s jejich určením je tady vy-

Hřib růžovník
(Foto Jan W. Jongepier)

necháme. Symbiózu se stromy tvoří i některé čirůvky, šřavnatky, lošáky, muchomůrky a hříby.

V hájích i dalších typech lesů najdeme často muchomůrku růžovku, muchomůrku pošvaťou a další, které nejsou příliš vybíravé, co se týká hostitele. Jeden druh, **muchomůrka šupinatá*** či stroupkatá (*muchotrávka chrastavá*), se cítí v bělokarpatských dubohabřinách vyloženě na svém místě, zatímco jinde je vzácná. Vyznačuje se tím, že třeně nemá prsten, ale ke spodu má šupiny, které časem nebo po doteku šednou; klobouk má většinou větší nebo menší útržky plachetky.

Hříby

V hájích nechybí běžné hříbovitě houby jako hřib plstnatý, dubáky nebo babky. Specialitou je **kozák dubový*** (*žltopórový*), protože je to jediný kozák se žlutými póry – ostatní kozáky mají póry bělavé, později se někdy trochu zbarvující do hně-

da. Liší se i oranžovými až světle hnědými barvami klobouku. Znovu se jedná o druh, který je celkově vzácný, ale v Bílých Karpatech roste poměrně často.

Dubohabřiny, tak jak je známe z jihozápadní části Bílých Karpat, hostí i řadu dalších teplomilných hřibů. Není to proto, že jsou výhradně vázané na duby, ale protože jim vyhovuje zdejší klima. Zejména v teplejších letech, jako byl loňský rok, se tu objevují vzácné takzvané barevné hříby (s červenými barvami) z okruhu hříbu sata-na, často spolu s **hřibem medotrkým*** (*hřibom horkým*), který má světlý klobouk, žluté póry a žlutý třeně se sítkou. A vezmete-li do pusy kousek dužniny z klobouku nebo třeně, ucítíte mírně nahořklou chuť.

Naše pohůří se může v současnosti chlubit největším výskytem **hříbu růžovníku*** (*hřibu nádherného*), který je jinde v Česku a na Slovensku velmi vzácný. Jádro výskytu leží mezi Strážnicí a Stráním. Svým růžovo-červenavým kloboukem a žlutým třeněm je často zaměňován

Kožovka rezavá
(Foto Jan W. Jongepier)

za hřib královský, jehož dužnina však zůstává světle žlutá, zatímco ta u růžovníku po oříznutí vždy lehce modrá.

Posledním teplomilným druhem, který si zaslouží pozornost, je příbuzný hřib dubového. Jedná se o **hřib bronzový***, který má oproti dubáku tmavší barvy. Klobouk může dokonce být téměř černý, nebo je alespoň černavě skvrnitý. Setkáme se s ním však vzácně, často na místech, kde rostou i obyčejné dubáky.

Dřevokazné houby

Kromě výše uvedených druhů, které harmonicky spolupůj s habry a duby, lze v hájích najít i řadu hub, které pomáhají dřevo těchto stromů rozkládat nebo způsobují jejich odumření. Mezi tyto dřevokazné houby patří druhy, které se kamarádí s různými stromy, například outkovky nebo srovec žlutooranžový, ale i takové, které rostou jen na dubech. Zatímco pevník chlupatý patří do první skupiny, najde-

Rezavec dubový
(Foto Jan W. Jongepier)

me **pevník dubový** výhradně na pařezích, kmenech a větvích dubů. Oba tyto druhy pevníku jsou si podobné, ale pevník dubový „krváčí“, když se čerstvých plodnic dotkneme nebo je poškrábeme. Podobné tenké a pevné plodnice tvoří **kožovka rezavá** (*kožovka hrdzavohnědá*), ale ta má tmavohnědou barvu. Protože roste na téměř stejně barevném dřevě, snadno uniká pozornosti.

Mnohem větší plodnice tvoří některé z chorošů, tj. dřevokazné houby, které své výrsky produkují v rourkách. Tyto rourky mají většinou kruhový průměr, ale **sítkovec dubový** je má v nepravidelném tvaru, čímž jeho spodek vypadá jako bludiště. Povrch tohoto choroše bývá hrbolatý, jeho barva matně hnědá. Je běžným druhem na místech, kde jsou pokáceny nebo umírají duby.

Zhruba podobný tvar má **lesklokorka pryskyřičná** (*lesklokorkovka živcová*), která je mnohem vzácnější – z Bílých Karpat je známo jen pár nálezů. Tento druh však má pórový spodek s bělavou až žlutavou barvou. Navíc je jeho povrch výrazněji zbarvený a hladší než u sítkovce, v mládí je oranžově hnědý, později tmavne a leskne se. Podobně vypadá povrch její příbuzné **lesklokorky lesklé** (*obyčejné*), ale je menší a k tomu mírá útvar boční stopky, která typicky vyčnívá ze ztrouchnivělých pařezů nebo ze země v blízkosti dubového kmenu. Není to příliš vzácná houba.

Lesklokorka lesklá
(Foto Jan W. Jongepier)

A je cenná, má totiž léčivé účinky – je dokázáno, že podporuje imunitu lidského těla.

Někdy až obrovské (do půl metru) plodnice **rezavce dubového** (*ryšavca slziaceho*) najdeme také při zemi, avšak zpravidla většinou na kmenech (ještě) živých starých dubů. Jeho výskyt může znamenat konec stromu, na kterém roste, protože tento rezavec je silný parazit. Od velkých lesklokorek se bezpečně liší spodem, který má hnědavé barvy, a červenohnědými kapkami na okraji mladých plodnic.

Ohňovec statný (*mohutný*) můžeme naopak přehlížet z toho důvodu, že má ve zvyku se objevit právě vysoko na stromech, kde tvoří tlusté, tvrdé plodnice rezavě hnědých a šedých barev.

Úplně jinou konzistenci než všechny předchozí choroše má **psťeň** (*pečeňovec*) **dubový**. Je měkký a šřavnatý, a proto je jednou z mála jedlých dřevokazných

Psťeň dubový
(Foto Jan W. Jongepier)

hub. Se svými červenými barvami trochu vypadá jako biftek. Chuť má samozřejmě slabší.

Přehled hub rostoucích v dubohabrových hájích uzavíráme dvojicí **trsnatec lupenitý** (*trsovnicu lupeňovitá*) a **choroš oříš*** (*trúdník klobúčkatý*), které oba mají plodnice skládající se z mnoha malých kloboučků. Oba rostou většinou u paty velkých dubů nebo jejich pařezů. Rozdíl mezi nimi je ten, že trsnatec má kloboučky, které se volně zužují k zemi, zatímco oříš má kloboučky jasně oddělené od bílých stoppek. Z hlediska konzumace není třeba se záměny bát, protože oba jsou jedlé a obsahují i zdraví prospěšné látky.

Jan W. Jongepier

* druh v České republice a/nebo na Slovensku zařazený do červeného seznamu jako vzácný, zranitelný nebo ohrožený; neměl by se proto sbírat.

Koberce česneku medvědího mezi Vadovskou a Javořinou (Foto Jaroslav Šmýd)

Karpatské vyznání

Poprvé jsem cestoval do Bílých Karpat jako chlapec se strýcem z Brna veteránem Waltrem. Už ty serpentinny vzbuzovaly respekt asi jako dnes do rakouského Ramsau pod Dachsteinem. A o množství sněhu v dubnu se nám dnes ani nesní.

Na hodonínském gymnáziu jsem se zúčastnil stanového tábora pod vedením profesora Klímy ve Strání pod Velkou Javořinou, kde se mnohé hry neobešly bez map, buzol a přírodnin. Zde se formoval můj vztah ke karpatským loukám a bučinám.

Za přírodou a kulturou

Do Karpat jsem se postupně vracel jako turista, lyžař na běžkách, cyklista na horském kole nebo běžec při horských bězích na Javořinu, Filipovským údolím k Megovce, Novou Lhotou, Velkou

nad Veličkou či Malou Vrbkou. Podhůří a především Hornácko mně učarovalo z hlediska etnografického. Ať už to jsou tradiční Hornácké slavnosti nebo Hornácké kosení v Malé Vrbce. Poslední akce se zúčastňuji jako aktivní sekáč nebo divák a rád tam poslouchám i cimbálovou muziku. Na všech těchto akcích jsem poznal hodně lidí, obětavých organizátorů, muzikantů, zpěváků a tanečníků, ke kterým mě pojí přátelství.

Vztah k přírodě a kulturní krajině Bílých Karpat jsem pak podněcoval i ve své práci. Po dobu mé pedagogické praxe jsem provázel na exkurzích stovky žáků. Nejčastěji to byly výšlapy do NPR Čertoryje se zakončením na mlýně v Kuželově. Na větřáku nás léta provázel pan řidič František Okénka, často přidal nějakou příhodu nebo písničku. Další exkurze směřovaly z Vápenek přes Lesnou nebo Kamennou bídu do NPR Javořina. Jindy to byly Moravské Kopanice z Mikulčina vr-

chu na Velký Lopeník a do sklárny v Květně.

Exkurze nebyly samoučelné, žáci se orientovali v krajině pomocí map, buzol, prováděli pozorování a další úkoly dle osnovy. Také zpracovávali referáty nebo projekty s vlastním hodnocením. A protože jsem na tyto exkurze dostával pozitivní zpětnou vazbu, organizoval jsem pak exkurze i nad rámec své práce.

Kouzlo Karpat

Často jsem byl dotázán, co se mně na těch Bílých Karpatech líbí a proč. Pro mě to jsou především harmonická a krásná krajina, výhledy, louky s orchidejemi, čistý vzduch, majestátné bučiny.

A jak vnímám Bílé Karpaty v proměnách času? Každé roční období má své kouzlo. Předjaří se hlásí sněženkami

Měsíčnice vytrvalá na Velké Javořině (Foto Jaroslav Šmýd)

v pralese pod Javořinou, jaro koberci česneku medvědího, skupinkami vstavačů, pestrostí černýše hajního, svěží zelení bučin. Suchá a teplá léta se projevují v posledních letech vysycháním kaskádovitěho pramene Veličky. Podzimní bučiny hrají barvami a nostalgií. A také bělostnou zimu s mrazovými jevy a neustálým větrem nad Javořinou vnímám s velkou pokorou.

Také rád čtu tento časopis, který odebírám od jeho vzniku v 90. letech minulého století. Výchovně využívám především úžasné pohádky od Pavla Bezděčky a málokdy se stane, že něco nepřečtu.

Jaroslav Šmýd
Hodonín

Mgr. Jaroslav Šmýd (*1955) vystudoval zeměpis a tělesnou výchovu na Univerzitě Palackého v Olomouci. Byl dlouholetý předseda komise okresního kola Zeměpisné olympiády v okrese Hodonín.

Předjaří na Velké Javořině (Foto Jaroslav Šmýd)

Čo priletí na krmidlo

Správa CHKO Biele Karpaty vyhlásila v januári 2019 výtvarnú a literárnu súťaž pre žiakov prvého a druhého stupňa základných škôl v CHKO Biele Karpaty i okresoch Nové Mesto nad Váhom a Trenčín. Žiaci mohli poslať svoje dielka – kresbu, maľbu, poéziu alebo prózu – do konca februára.

Boli sme milo potešení a prekvapení dobrou úrovňou i počtom súťažných prác. Zapojilo sa 14 škôl a dokopy prišlo 84 výtvarných a 29 literárnych prác, z toho 23 próz a 4 poézie. Bolo naozaj ťažké vybrať spomedzi všetkých len troch výhercov z každej kategórie, preto sme v oboch udelili dve tretie miesta.

Všetci výhercovia dostali krásne ceny. Práce boli v apríli vystavené vo vestibule budovy Trenčianskeho samosprávného kraja v Trenčíne.

Veríme, že sa deti pri tvorení aj niečo naučili. Z literárnych prác sme sa dozvedeli, ktoré druhy vtákov poznajú zo svojho okolia a vedia, čo do krmidla patrí a čo nie. Trošku si mylili búdku, v ktorej vtáky sedia na znáške a krmia mladé, a krmidlo, ktoré používame v zime na prikrмлиvanie.

V práci so školami na tému ochrany vtáctva sa chystáme pokračovať, pripravujeme ďalšie úlohy, súťaže a výukové programy. Stačí sledovať stránku <http://chkobielekarpaty.sopsr.sk/novinky/>.

Katarína Devánová

Výtvarná súťaž

1. miesto – Lucia Ondračková (4. tr.), Chocholná-Velčice
2. miesto – Adam Čibenka (2. tr.), Soblahov
3. miesto – Klára Hudecová (3. tr.), Trenčianske Stankovce; Adela Kučerková (2. tr.), Neporadza

Literárna súťaž

1. miesto – „Prázdniny so Sašou“, Patrícia Dobošová (9. tr.), Dolná Súča
2. miesto – „Môj brat“, Miloš Vasko (9. tr.), Dolná Súča
3. miesto – „Siba“, Andrej Hrobár (8. tr.), Dolná Súča; „Speváci v zime“, Jaroslav Panák (7. tr.), Dolná Súča

Môj brat

Môj brat sa narodil za skorého ranného spevu vtákov, konkrétne o štvrtej ráno sa zo stromu oproti druhému poschodiu budovy Pôrodnického oddelenia ozýval spev červienky, o piatej ráno sa pridala aj drozd a dva vrabce.

Keď neskôr brat, už ako chlapec, začal z domu kvôli vtáctvu utekať, mama v tom videla osudovú súvislosť a brat sa podľa nej pred šiestimi rokmi zrodil aj zo spevu vtákov.

Poznal ich, počúval ich spev, štebot a čvikiot, sedával pod stromom a bez toho, aby sa na nich pozrel, vedel presne, koľko je ich na konároch. Stačila jedna vtáčia stopa v snehu či v blate, aby zahanbil aj oveľa staršieho a skúsenejšieho znalca.

Raz pred spaním mi s vážnym výrazom na tvári hovoril, že sa dokáže premeniť na slávika. Rozplýval sa nad tým, že je ho viac počuť ako vidieť. Rozprával mi o tom, že jeho najlepším priateľom je stehlik. Trochu hromžil, že jeho kamarát každú nedeľu sedáva na kostolnej veži, že sa v kuse chváli a uvažuje o sebe ako o symbole kresťanstva, pretože sa živí semenami bodliaka, z ktorého bola vyrobená Kristova koruna. Utešil som ho, bežné kamarátske prekáračky.

Po čase som si na bratovo rozprávanie o živých tvoroch pred spaním zvykol, obľúbil si jeho príhody. O hrdličkách, ktoré žijú v pároch a stavajú si hniezda v blízkosti ľudí. O tom, ako rád si s nimi hrkúta o všetkom možnom.

O drozdoch, ktorých sa nevie dočkať, pretože k nám na svojich krídlach nesú jar, alebo o kamarátovi žltouchostovi, ktorý sa presťahoval z dediny do mesta a bratovi odvetou veľmi chýba.

Brat vymyslel minulú zimu veľkolepý projekt. Zapriahol polovicu obce. Rozhodol sa, že svojim priateľom pomôže prežiť zimu. Organizoval prednášky, ktoré sa konali v našej kuchyni; každý pondelok, stredu a štvrtok rečnil o tom, ako správne kŕmiť vtákov. Tých kreatívnejších zapájal aj do tvorby krmidiel. Zväčša však len ohuroval prítomných svojimi vedomosťami. Tak sme sa všetci dozvedeli, že existujú nejaké zásypy, tukové loje, či lojové gule i domčekové krmidlá. Že sušené bobule najviac chutia drozdovi, že drobnými semenkami zmiešanými s drvenými búrskymi orieškami a lojovou zmesou nepohrdne ani vrabec, ani stehlik. Že lacným zdrojom zimného krmiva pre vtáky je menej kvalitné zrno odpadájúce z mlátenia obilia, a volá sa celkom smiešne - zadina.

A veľmi veľa iného. Niet pochyb, že môj malý brat sa dokáže premeniť na hocikakého vtáčika a vie o nich všetko. Ak neveríte, pridajte sa presvedčiť. Stačí nasledovať spev slávika.

Miloš Vasko (9.B)
ZŠ s MŠ Rudolfa Hečku
Dolná Súča

Bájka o lišce a divej mačke

Južne od Vyškovca sa dodnes medzi vrchmi Kykula a Dúžnik až po Dubický vrch tiahne veľký a hlboký les. V tom lese žije veľa rôznych zvierat a zvieratiek, niektoré sú hojné a iné zase vzácné. Raz sa pri studničke na južnom svahu Dúžnika stretli liška a divá mačka. Obe približne rovnako veľké a obe smädné.

„Ja sa napijem prvá,“ povedala liška a dodala: „Uhni mi z cesty!“

„Prečo by som ti mala uhýbať? Ja som tu bola skôr!“ odpovedala mačka a posadila sa vedľa studničky.

„Prečo? Pretože ja tu chodím každý deň, toto je moja studnička a navyše ťa vôbec nepoznám.“

Mačka uprela na lišku svoje zelené oči a zamraučala: „Tvoja studnička? Vari si ju vyhrabala ty? Alebo azda objavila?“

„To nie je dôležité!“ vykrikla liška. „Je moja, pretože som to povedala. Je moja, pretože mi patrí všetko tu navôkol. Som tu najsilnejšia, najväčšia a najmúdrejšia, to si pamätaj. Čo vlastne vieš ty? Nohy máš krátke, určite nevieš bežať tak dobre ako ja.“

Mačka neodpovedala, len sa málinko usmiala, ľahla si a ďalej ticho pozorovala rozčúlenú lišku. Tá hneď pokračovala: „Sršť máš jemnú a dlhú, to znamená, že ani nory a chodby nehrabeš, teda to tiež nevieš. A aké malé uši máš, istotne zle počuješ. Len ležiš a pozeráš. Mlčíš a bojíš sa. Vieš vyšteknuť vysokým hlasom tak silno, že všetky ryšavky v lese na chvíľku skamenejú? No, ukáž mi to, ty jedna guľa chlpatá!“

Mačka sa pomaly posadila a s pohľadom stále upretým do očí lišky pretiahnuto mätko zamňaukala: „Mňau.“

„Čo to bolo?“ rozosmiala sa namyslená liška. „To by sa ryšavky váľali od smiechu, keby toto počuli. Vieš ty čo? Zober sa a utekaj z lesa. Tu nemáš šancu prežiť. Nič nevieš, len pozeráš a z toho sa nenaješ. Tu v lese musíš byť silná, rýchla a bojovná a ...“

Viac už liška povedať nestihla, pretože v neďalekom kroví zaprašťalo a ku studničke sa rútili dvaja veľkí psi, čo sa sem zatúlali až odkiaľsi z Predpolomy. Len čo uvideli lišku, rozštekali sa a hnali sa za ňou. Liška nelenila a utekala preč, čo jej sily stačili. Psi, samozrejme, hneď za ňou. Ako to s liškou dopadlo neviem, ale psi boli dvaja a boli to silní a skúsení psi...

A čo divá mačka? Len čo sa ozvalo zaprašťanie v kroví, jediným mocným skokom vyskočila na kmeň pokriveného buku, ktorý rástol nad studničkou. Pokojne sa položila na prvú silnú vodorovnú vetvu a pozorovala útek lišky do lesa. Keď konečne štekanie havkáčov zaniklo v hĺbke lesa, zoskočila ku studničke a dlho pila čistú vodu. Potom sa stočila do kľbka na machu vedľa studničky a skôr, ako zaspala, mrňala si pod fúzy:

„Hm, tak teda dlhé silné nohy a hrubú sršť by som mala mať a ešte aj dlhé uši, aby som prežila. A k tomu ani štekať neviem ...“

Poučenie: *Preceňovať svoje schopnosti je rovnaká chyba, ako podceňovať schopnosti niekoho iného.*

Pavel Bezděčka

Kresba Pavel Bezděčka

Bludiště v přírodě

V Hostětíně vznikl originální tematický terénní kvíz, který dostal název **Bludiště v přírodě**.

Kvíz vás vrátí k přímému kontaktu s přírodou, budete se jí učit číst a chápat, zkusíte si obnovit svůj přirozený smysl objevovat a orientovat se v terénu. Půjдете po stopách dešťové kapky nebo raka v divočině. Zjistíte také, odkud pochází pitná voda ve vašem kohoutku nebo kolik vody lze ušetřit, když budete využívat dešťovou vodu.

Bludiště se skládá z osmi panelů okolo obce Hostětín. Úkolem je projít všech osm stanovišť a vyluštit tajemku. Na každém stanovišti vás čeká tabule s informacemi, spousta úkolů, ale hlavně otázka. Na tu jsou dvě možné odpovědi, které musíte pomocí mapky najít. Zvolíte-li si správnou odpověď, zjistíte hned písmenko do tajemky. V případě, že bude odpověď špatná, musíte se vrátit a najít tu správnou.

Úvodní panel Bludiště se nachází na moštárně u Centra Veronica. Další tři vedou lehkou cestou po zahradě ke ko-

veronica
CENTRUM HOSTETÍN

řenové čistírně, ale následující čtyři vás vyzvou do lesa a divočejšího terénu, mimo značené turistické cesty. Celou dobu však budete mít k dispozici mapku stanovišť, abyste se v terénu neztratili.

Bludiště je celoročně volně přístupné. Hra se hodí se pro jednotlivce, rodiny, školní i pracovní kolektivy.

Hana Machů
Centrum Veronica Hostětín

Zimní soutěž o knihu a předplatné

V letošním roce slaví CHKO Biele Karpaty 40 let od svého založení a v příštím roce bude toto jubileum slavit i CHKO Bílé Karpaty.

Zúčastní se soutěže o knihu Louky Bílých Karpat a napiš nám správné odpovědi na tyto otázky:

1. Co znamená zkratka CHKO?

- a) chvála krajiny okolo
- b) chráněná krajinná oblast
- c) chráněná kopcovitá oblast

2. V ktorom roku bola vyhlásená CHKO Biele Karpaty a ve kterém roce byla vyhlášena CHKO Bílé Karpaty?

- a) 1979 a 1980
- b) 1984 a 1985
- c) 1989 a 1990

3. Kol'ko chránených krajinných oblastí má k dnešnému dňu Slovensko a Česká republika dohromady?

- a) 38
- b) 40
- c) 42

4. Aký stupeň ochrany prírody platí na území všetkých slovenských CHKO?

- a) štvrtý
- b) druhý
- c) prvý

5. Co znamená zonace v českých CHKO?

- a) jsou to odstupňované zóny ochrany přírody, kde I. zóna je nejprísnejší chráněná a IV. zóna je chráněná nejmírněji
- b) jsou to zóny výskytu jednotlivých druhů
- c) jsou to turistické trasy odstupňované podle obtížnosti

6. Co všechno je na území CHKO na Slovensku a v České republice povoleno?

- a) tábořit ve volné přírodě
- b) zneškodňovat zde odpady
- c) pozorovat volně žijící živočichy

7. Kde všade môžu cyklisti jazdiť na území CHKO na Slovensku?

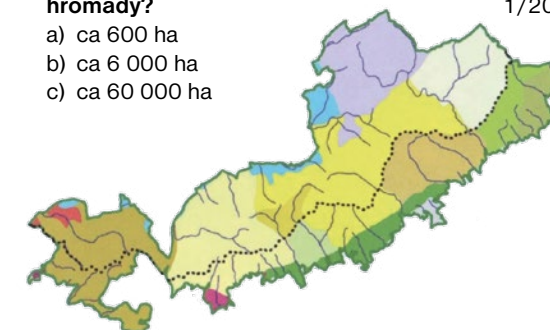
- a) všade bez obmedzenia
- b) len po cestách a vyznačených cyklotrasách
- c) len po turistických chodníkoch

8. Může člověk v České republice bydlet na území vyhlášeném jako CHKO?

- a) nemůže, je to území přísně vymezené k ochraně přírody, kam může jít člověk pouze na procházku
- b) může, ale jen v I. zónách
- c) může, ale pouze ve IV. zónách, příp. roztroušeně i ve III. zónách

9. Jakou rozlohu mají lesy CHKO Bílé Karpaty a CHKO Biele Karpaty dohromady?

- a) ca 600 ha
- b) ca 6 000 ha
- c) ca 60 000 ha

10. Jak Cipísek zakročil proti císaři páňovi, který chtěl všechnu vodu z jelení studánky pouze pro císařský dvůr?

- a) vystrašil jej střelbou z pušky
- b) domluvil se s jelenem a přichystal na císař páňu malou lumpárnu
- c) spolčil všechna zvířátka z lesa a společně císař páňu od studánky vyhnali

Odpovědi na všech 10 otázek zašlete do 31. března na email redakce@bilekarpaty.cz nebo poštou na adresu ZO ČSOP Bílé Karpaty, redakce časopisu Bílé - Biele Karpaty, nám. Bartolomějské 47, 698 01 Veselí nad Moravou.

Jeden vylosovaný výherce obdrží knihu Louky Bílých Karpat a předplatné časopisu Bílé - Biele Karpaty na jeden rok.

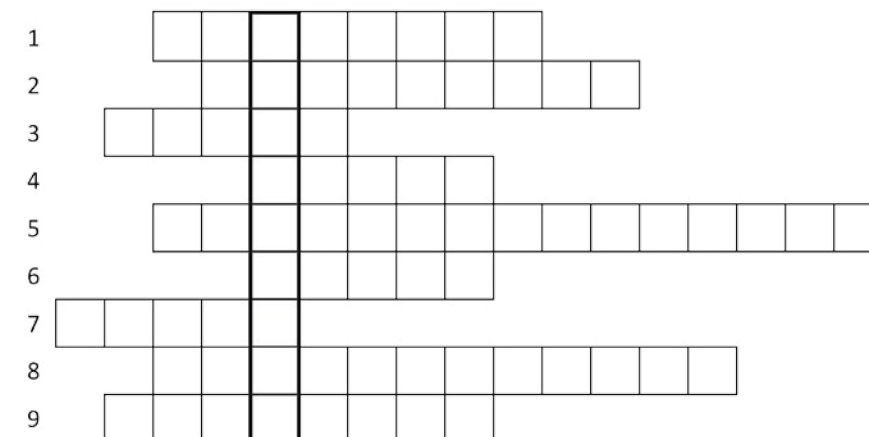
Správné odpovědi z minulého čísla 1/2019: 1.b, 2.a, 3.c, 4.a, 5.b, 6.a, 7.a, 8.c, 9.b, 10.c. Výherce soutěže: Eva Baránková (Hovězí). Tajenka osmisměrky: martináč hrušňový.

Michaela Vratislavská
Kateřina Pukšicová
Katarína Rajcová

Doplňovačka

V tajence doplňovačky odhalíš, jak se říká oboustranně prospěšnému soužití hub a vyšších rostlin:

1. Napiš římskými číslicemi, kdy byla vyhlášena CHKO Biele Karpaty.
2. Jak se nazývá věda o houbách?
3. Horňácké kosení probíhá u obce Malá
4. Jak se nazývá rostlina podobná jmelí, která je však přes zimu bez listů?
5. Jaký je nejvyšší vrchol Karpatského oblouku?
6. Jak se podomácku oslovuje šéfredaktor časopisu Bílé - Biele Karpaty?
7. Na kolik zón se dělí CHKO Bílé Karpaty?
8. Jaký hřib je svým podhoubím napojen na kořeny habru?
9. V jaké části Karpat se nacházely žitkovské bohyně?

Bílé - Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí

Předplatné prosím uhradte vydavateli ZO ČSOP Bílé Karpaty, číslo účtu: **1442785399/0800**, variabilní symbol: **1111**. Do zprávy uveďte „**časopis BBK**“, vaše jméno a bydliště. Pokud jste **nový** předplatitel, zašlete nám svou adresu spolu s telefonním kontaktem na email redakce@bilekarpaty.cz.

Bližší informace najdete na csop.bilekarpaty.cz

Cena předplatného:
Česká republika 80 Kč
Slovensko 180 Kč

Bílé - Biele Karpaty

časopis moravsko-slovenského pomezí
2/2019, 24. ročník

Vydavatel:

ZO ČSOP Bílé Karpaty
nám. Bartolomějské 47
698 01 Veselí nad Moravou
tel: +420 518 326 470
e-mail: redakce@bilekarpaty.cz

Spolupracující organizace:

Správa CHKO Biele Karpaty, Nemšová
Vzdělávací a informační středisko Bílé Karpaty,
o.p.s., Veselí nad Moravou
Agentura ochrany přírody a krajiny ČR,
Regionální pracoviště Správa CHKO Bílé
Karpaty, Luhačovice

Redakční rada: Libor Ambrozek,
Pavel Bezděčka, Tomáš Hamlík,
Jan W. Jongepier (šéfredaktor),
Aleš Naňák, Marie Petřů,
Katarína Rajcová, Jitka Říhová,
Petr Slinták, Michaela Vratislavská

Grafika a sazba: David Jongepier

Tisk: Tiskárna Didot, spol. s r.o.

Rozšiřuje: Mediaprint & Kapa

Koordinace distribuce:

Vydavatelský servis „Říha“
Inzerce a předplatné: Jitka Říhová

Reg. č. E 7428, ISSN 1211 – 3638,
vychází 2× ročně, náklad 2300 ks,
cena 40 Kč (DPH 10 %) / 1,50 EUR.

Čitatelia na Slovensku môžu predplatné
vo výške **6 EUR na rok** uhradiť poštovou
poukážkou na adresu:
Občianske združenie Pre prírodu,
Mierové námestie 29, 911 01 Trenčín,
tel.: +421 326 598 387,
e-mail: katarina.rajcova@soprsr.sk.
Do správy pre príjemcu uveďte „časopis BBK“.

Poděkování

Toto číslo časopisu Bílé - Biele Karpaty vychází bez podpory ze státních zdrojů, o to více děkujeme všem obcím, firmám, předplatitelům a příznivcům našeho časopisu za projevenou přízeň a finanční podporu (řazení dle abecedy):

Mecenáši časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 4000 a více Kč):

Centrum environmentálních aktivit (Trenčín), Český svaz ochránců přírody (Praha), Kongregace sester nejsvětější svátosti (České Budějovice), NET4GAS (Praha), Katarína Rajcová (Dubnica nad Váhom).

Patroni časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 1000–3999 Kč):

Radim Pešek (Bojkovice), Miroslav Šuránek (Hluk).

Podporovatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 500–999 Kč):

Obec Rokytnice, Stanislav Capita (Rohatec), Tomáš Černý (Pozlovice), Jiří Gajda (Strážnice), Ivan Gazda (Kroměříž), Stanislav Hekele (Loštice), Jaroslav Konečný (Veselí nad Moravou), Ivan Stříteský (Prostějov), Božena Šebestová (Frýdlant nad Ostravicí), Kamila Šimůnková (Veselí nad Moravou), Stanislav Zemek (Květná).

Přispěvatelé časopisu Bílé - Biele Karpaty (darovali 200–499 Kč):

Obec Nedašova Lhota, Jarmila Barboříková (Štítná nad Vláří), Jan Habart (Zlín), Martin Horňák (Suchá Loz), Jan Jagoš (Velká nad Veličkou), Jiří Kadlec (Napajedla), Jan Pavlík (Bohuslavice u Kyjova), Zdeněk Pek (Valtice), Ilona Sobková (Veletiny), Michal Stránský (Staré Město u Uh. Hradiště), Jiří Šipr (Kuřim), Marie Tejklová (Bzenec), František Trojek (Boršice u Blatnice), Marie Ušáková (Bojkovice), Pavla Záhumenická (Bohumín).

Redakce

Titulní strana: Z Hornáckého kosení 2019 (Foto Jiří Zeržán)

- Pozemkový spolek Čertoryje
- Obnova luk
- Bělokarpatská směs semen
- Záchrana ovocných dřevin

- Časopis Bílé - Biele Karpaty
- Tábor a kroužek Karpatáček
- Dům přírody Bílých Karpat
- Uklidme svět, uklidme Česko

Blíž přírodě

Pojďte s námi do přírody!

- Navštivte přírodně cenné lokality po celé České republice.
- Vydejte se s námi pěšky, na kole či s kočárky na naučné stezky.
- Sledujte rostliny a živočichy z vyhlídek a pozorovaten.
- Objevte s námi orchidejové louky, pralesy a památné stromy.
- Podívejte se do nitra obnovených rašeliníšť a mokřadních luk.
- Vyberte si lokalitu na www.blizprirode.cz a vyrazte s NET4GAS a ČSOP do přírody!

Rozvíjíme společensky odpovědnou politiku ochrany přírody s ohledem na současné a budoucí generace a jsme jedním z největších firemních dárců v oblasti ochrany přírody v České republice.

www.blizprirode.cz

Slovenská pošta v piatok 11. 10. 2019 vydala poštovú známku k 40. výročiu založenia Chránenej krajinej oblasti Biele Karpaty.

Znáмка vychádza v rámci emisného radu *Ochrana prírody* pod názvom *Ovocné stromy - hruška obyčajná*.

Autorom návrhu známky je akademický maliar Karol Felix, predlohou bola fotografia Mariána Filípka.

Výherné práce z výtvarnej súťaže *Čo priletí na kímidlo*

1. miesto – Lucia Ondračková
2. miesto – Adam Čibenka
3. miesto – Klára Hudecová

